

Ազատ և հպարտ ԱՐՑԱԽԻ Հանրապետությունը կա և հավերժելու է

1991 թ. սեպտեմբերի 2-ին Լեռնային Ղարաբաղի մարզային և Շահումյանի շրջանային խորհուրդների համատեղ նիստում ընդունվեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կազմավորման հռչակագիրը, ինչը համապատասխանում էր թե՛ ԽՍՀՄ օրենսդրական նորմերին, թե՛ միջազգային իրավական փաստաթղթերում ամրագրված ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքին: Անկախության հռչակագիրն անհրաժեշտ էր ամրագրել անկախության մասին հանրաքվեով, ինչի անցկացման որոշումն էլ ընդունեց ԼՂՀ ժողովրդական պատգամավորների խորհուրդը:

2020 թ. սեպտեմբերի 2-ին հայ ժողովուրդը Արցախում, Սփյուռքում և մայր Հայաստանում արժանապատիվ հպարտությամբ նշեց Արցախի ինքնորոշման և անկախ հանրապետություն հռչակելու 29-րդ տարին:

Մենք այդ հոբելյանով հպարտանալու իրավունք ունենք. առաջին անգամ մենք լիիրավ տեր դարձանք հազարամյակներով կորցրած մեր ծովից ծով հայրենիքի մի պատառիկին:

Այս փաստին բնական էր 19-րդ դարի 20-ականներին պետություն կոչված թուրք-Ադրբեջանի արձագանքը, որն ամբողջ զորությամբ ագրեսիա սկսեց նորանկախ Արցախի դեմ:

Պատերազմի ելքը հայտնի է: Արցախյան հերոսամարտը պսակվեց թուրքի խայտառակ պարտությամբ, իսկ հայ ժողովուրդը հպարտությամբ գրեց իր հերոսամարտերի նոր ու փառավոր էջերից մեկը:

Արդեն 29 տարի կա, ապրում ու ծաղկում է Արցախի ազատ հանրապետությունը, իսկ մեր դարավոր թշնամին փորձում է ամեն կերպ հետ վերադարձնել մեր պատմական հայրենիքի այդ կտորը: Ահա 29 տարի պատերազմով է սպառնում մեզ, փորձում է ամեն կերպ խեղել պատմությունը և ապացուցել, որ ոչ միայն Արցախն է Ադրբեջան, այլ նույնիսկ Երևանը, Սևանը, Ջանգեզուրը:

Բայց մենք հավերժ ենք մեր լեռների պես,

Դուք հողների -պես կկորչեք վայրագ:

Արցախյան հերոսամարտի պսակը, անշուշտ, պատմական Շուշիի գրավումն էր, որին էլ նվիրված է Վահագն Դավթյանի հրաշալի ծոնը:

Վահագն ԴԱՎԹՅԱՆ

ԵՌ-ԱԳՈՒՅՆԸ ՇՈՒՇՎԱ ԲԵՐԴԻՆ

Եվ չտեսան, և չտեսան, նրանց աչքերն արնոտ ու կույր,
Որ դու Արցախ, ոչ թե մի բուռ, այլ բռնուցք ես՝ պղնձակուռ:
Եվ չտեսան, և չտեսան, որ Դեր-Ջորից այն հեռավոր,
Պատռած պատանքն իր ավազե, ելավ մանուկ մի թևավոր,
Ելավ մանուկ մի հրաշյա, չքնաղ նման հրեշտակի,
Որ իր փոքրիկ բռնուցքներով նախ երկնքի դուռը թակի,
Ապա մաքուր իր ձեռքերով առած նշխարն արդարության,
Իջնի Արցախ՝ շրթունքներին երզը ոխի ու հարության:

- Թոքաց մայրեր թող լան ու տուն,

- Ուրախ լուրեր տար ի Ձեյթուն...

Եվ չտեսան, և չտեսան, որ դարձած լույս, դարձած ոգի,
Նորից Նժդեհն է արշավում, նման մի նոր Սուրբ Գևորգի,
Որ բոցերից Սուճալիթի ելնում աղջիկ մի սիրասուն,
Ելնում փխրուն ու բարալիկ, բայց և ահեղ, որպես ցասուն,
Որ ելնում են ամեն կողմից ֆիդայիներն այս ոգեղեն,
Դառնում ամտես մի զորագունդ, թշնամու դեմ դառնում գեհեն:
Եվ եռագույն են ծածանում մեր հիմնավորը Շուշվա բերդին
Վրեժի շանթն աչքերի մեջ, վրեժի երգն իրենց շուրթին:

- Թոքաց մայրեր թող լան ու տուն

- Ուրախ լուրեր տար ի Ձեյթուն...

Ներք, տղերք, Ձեզ բոլորիդ ես չգիտեմ անուն-անուն,
Բայց շուրթերիս ամեն մեկիդ փառքի երգն է հասունանում,
Լոկ քեզ գիտեմ, քեզ քաջ Մոնթե, սակայն գիտեմ, իբրև լեգենդ,
Գիտեմ, որ դու խոնարհ ու հեզ, բայց կռվի մեջ կրակ ես խենթ:
Եվ քեզ գիտեմ, քաջ Անդրանիկ, մաքրամաքուր դու լույսի սյուն,
Դու անմարմին, որպես Հիսուս և Էպոսի նոր դյուցազուն:

Երդունի պես Ձեր շուրթերին հնչեց նորից երգն առնացի,

Որ երգն է սուրբ՝ մեր քարեղեն ու ոգեղեն առեղծվածի,

- Թոքաց մայրեր թող լան ու տուն

- Ուրախ լուրեր տար ի Ձեյթուն...

Փառք քեզ Հայոց անմահ ոգի, փառք հառնումին քո հիասքանչ,
Դու լույսի սերմ, ցայգածաղիկ, լեռան աղբյուր ու հոգի կանչ,
Ծիրանի ծառ դու ծաղկավոր ու շեկ ժայռից բխած գիհի,
Երկինք միտող տաճար ու վանք և խորություն անհուն վիհի,
Համբերության որձաքարի, և կայծակի դու շառաչյուն,
Դու նորածին հուրհեր մանուկ և հերոսի դեմ տաք աճյուն,
Եվ քանի դեմ սուր են խրում քո սրտի մեջ ու քո վերքի,
Քո շուրթերին թող չլռի՝ վրիժառու տողն այս երգի

- Թոքաց մայրեր թող լան ու տուն

- Ուրախ լուրեր տար ի Ձեյթուն...

1992 թ., մայիսի 9

Պապմական ու գրական փաստերի նենգափոխումն Ադրբեջանի գիտնականների կողմից՝ ըստ պապմաբան Ասաբուր Մնացականյանի

Խորհրդային Միության կառավարության սխալ տարածքային բաժանման հետևանքով պատմական Մեծ Հայքից՝ այսօրվա, Հայաստանից անջատվում են Նախիջևանի ողջ շրջանը, Լեռնային, դաշտային Ղարաբաղը և հանձնվում Ադրբեջանին: Դրանից բացի Թուրքիային է հանձնվում հսկայածավալ Կարսի մարզը, որում նաև Բագրատունիների հռչակավոր Անի մայրաքաղաքն էր: Այսօրվա բուն ՀՍՍՌ-ին մնում է պատմական Հայաստանի մեկ տասներորդ մասը, և այն, ինչ որպես Հայկական Մահաճ 1828-ին մտել էր Ռուսական կայսրության մեջ, խիստ փոքրացված ձևով է դառնում ներկա Հայաստանի տարածք:

Թուրքերը, որոնք իրենց կոչեցին ադրբեջանցիներ և երկիրն էլ 1920-ից կոչվեց Ադրբեջան և աշխարհի քաղաքական քարտեզի վրա երևաց միայն 1920-ից սկսած,

եռանդուն ձևով սկսեցին հալածել հայերին ու հայաթափ անել իրենց խորհրդային տարածքում հայտնված հայկական գյուղերն ու քաղաքները: Ահա մի փաստ Ասաբուր Մնացականյանի Նաղաշ Հովնաթան, «Տաղեր» գրքի առաջաբանից. «1961 թվականի հոկտեմբերին, երբ Շոռոթի վերջին բնակիչները դեռևս չէին լքել իրենց բնօրրանը, Նաղաշ Հովնաթանի ծննդյան 300-ամյակին նվիրված հանդիսությունների կապակցությամբ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի մի խումբ աշխատակիցներ եղան Շոռոթում և կամեցան պսակ դնել տապանին: Որոշումներն իզուր անցան: Տարեցները հիշում էին, որ տապանաքարը մինչև 1920-ական թվականների վերջերը պահպանված է եղել ... Վերստին պետք եղավ մխիթարվել այն ճշմարտությամբ, թե իսկական հուշարձանը հորեկարի թողած ժառանգությունն է»:

Թուրքերի և ադրբեջանցիների կողմից հայկական պատմական հուշարձանների ոչնչացումն ունի դարերի պատմություն: Վերցնենք Ռոբերտ Կըր Պոռթերի հուշերը (1823թ.) Անիի ավերակների ճարտարապետական հիասքանչ լինելու մասին և հիմա այցելենք Անի. անգլիացի ճանապարհորդի նկարագրած շքեղ շինությունները ուղղակի չէր գտնի, թուրքերը դրանք քանդել են: Նույնը կատարվել է ողջ Արևմտահայաստանի ու Կիլիկյան Հայաստանի տարածքում: Վերջինիս վերաբերյալ ֆրանսիացի հայագետ Վիկտոր Լանգլուան ահագանգում է Ֆրանսիայի թագավոր Նապոլեոն Երրորդին, որի միջոցներով հնագիտական պեղումների էր մեկնել 1852-1853 թվականների ընթացքում:

Այս բոլոր փաստերը հայտնի էին հրաշալի միջնադարագետ, պատմաբան, բանասեր Ասատուր Մնացականյանին, որը

չլռեց և խորհրդային տարիներին՝ XX դարի II կեսին, հանդես եկավ հայոց պատմությունն ու անցյալը նենգափոխող ադրբեջանցի գիտնականների՝ մասնավորապես Ջիա Բունիաթովի դեմ և՛ հոդվածներով, և՛ գրքերով:

Այսօր այդ երկու գրքերն առավել քան արդիական են: Դրանք են՝ ա) «Աղվանից աշխարհի գրականության հարցերի շուրջ», Երևան, 1966, 286 էջ, բ) «О литературе Кавказской Албании», Ереван, 1969, Изд.АН Арм. ССР, 220 стр.

Մնացականյանի նույն գրքի հայերեն ու ռուսերեն տարբերակները կարևոր են: Հայերենը՝ որպեսզի հայերը գիտական փաստերով իմանան իրենց իրավունքները, ռուսերենը՝ մեր իրավունքներն իմանալին ռուսերենով կարդացող խորհրդային գիտնականները, նաև կրթված հանրությունը:

Հայ ժողովրդի պատմությունից >3

կան կազմակերպության կողմից՝ «Journal of Contemporary Physics» ամսագրում: Նրա խմբագրությանը տասներեքերորդ տարին լույս է տեսնում նաև «Armenian Journal of Physics» էլեկտրոնային ամսագիրը: Համդիսանում է «Նամոթժկություն, մանուտեխնոլոգիա և մանուկություն» միջազգային ամսագրի խմբագիրներից մեկը, արտասահմանում հրատարակվող 6 և 33-ում 2 ամսագրերի խմբագրական խորհուրդների անդամ:

1965 թվականից Վ. Հարությունյանը աշխատել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում: 1977-ի դեկտեմբերից մինչև 2018-ի վերջը աշխատել է ԵՊՀ-ում որպես «Կիսահաղորդիչների ֆիզիկայի և միկրոէլեկտրոնիկայի» ամբիոնի վարիչ, ներկայումս՝

ցուցանիշ: Նա հրատարակել է մոտ 100 հոդված՝ համագործակցելով օտարերկրյա գիտնականների հետ, ստացել 6 համատեղ արտոնագրեր: Նա երկարատև գիտական ուղևորությունների է մեկնել ԱՄՆ, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Իտալիա, Մեծ Բրիտանիա, Չեխիա և Ռումինիա, բազմիցս մասնակցել է գիտաժողովների (ներառյալ՝ հրավիրված զեկույցներով) բազմաթիվ երկրներում, եղել է Չեխիայում և Ֆրանսիայում գիտաժողովների կազմկոմիտեի անդամ: Ամբիոնում և ԵՊՀ գիտական կենտրոնում իրականացվել են գիտական ծրագրեր ավելի քան 20 արտասահմանյան դրամաշնորհների շրջանակներում: ԵՊՀ-ում առաջարկվել են մոտ սարքեր, կայանքներ, տեխնոլոգիաներ և չափման մեթոդներ, որոնցից շատերը պաշտպանված են Հայաստանի և

ղորդիչների և կիսահաղորդչային սարքերի ֆիզիկայի, միկրո և մանուէլեկտրոնիկայի, տվիչների ֆիզիկայի վերաբերյալ: Նա համդիսացել է գիտությունների 6 դոկտորների գիտական խորհրդատուն և ավելի քան 30 թեկնածուական թեզերի գիտական ղեկավարը: Միայն Հայաստանում, Վ. Հարությունյանը և նրա գործընկերները կազմակերպել են համամիութենական 6 և միջազգային 12 գիտաժողովներ: Նրա ղեկավարած թիմում իրականացված գիտական աշխատանքները երկու անգամ արժանացել են ՀՀ մաթագահի մրցանակի: Նրա ուսանողների և գործընկերների թվում կա ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ և ՀՀ մաթագահի մրցանակի 7 դափնեկիր: Գիտության և կարգի պատրաստման ոլորտում իր նվաճումների համար ակադեմիկոսին շնորհվել է կառավարության մրցանակ՝ Ա. Շիրակյանի մեդալ: Պարգևատրվել է ՀՀ կրթության և գիտության մաթարարության, ՀՀ ճարտարագիտական ակադեմիայի, Երևանի պետական և Օդեսայի համալսարանների, ջրածնային էներգիայի միջազգային ասոցիացիայի ոսկե մեդալներով, ինչպես նաև ՌԴ ԳԱ և Մոսկվայի պետական համալսարանի մեդալներով և այլն:

Գիտական դպրոցի և միջազգային հարաբերությունների ձևավորման, ինչպես նաև գիտական բարձր մակարդակի և իրականացվող աշխատանքների արդիականության ապահովման համար մեծ նշանակություն ունեն Վ. Հարությունյանին որպես անձ բնութագրող հատկությունները, առաջին հերթին՝ խորը գիտելիքները, խելացիությունը, քրտնաջան աշխատանքը, նվիրվածությունը, անսպառ էներգիան աշխատանքի մեջ, սկզբունքայնությունը, պատասխանատվությունը և, բարի կամքի հետ զուգորդված, մարդկանց հետ շփման մեջ մարդասիրությունը:

Շնորհավորելով Վլադիմիր Միքայելի Հարությունյանին ծննդյան 80-ամյակի առթիվ՝ մաղթում ենք նրան քաջառողջություն, երջանկություն և բարգավաճում անձնական կյանքում, հաջողություններ իր աշխատանքում և բոլոր ջանքերում՝ ի շահ Հայաստանում գիտության և բարձրագույն կրթության զարգացման:

Ռ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ մաթագահ, ակադեմիկոս

Ռ. Բ. ԿՈՍՏՅԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ, ֆիզիկայի և

աստղաֆիզիկայի բաժանմունքի

ակադեմիկոս-քարտուղար,

ակադեմիկոս

Ակադեմիկոս Վլադիմիր Միքայելի ՀԱՐՈՒԹ-ՅՈՒՆՅԱՆ

(Ծննդյան 80-ամյակի կապակցությամբ)

Օգոստոսի 30-ին լրացավ նշանավոր հայ ֆիզիկոս, ՀՀ մաթագահի մրցանակի դափնեկիր, ՀՀ վաստակավոր գիտնական, ակադեմիկոս Վլադիմիր Միքայելի Հարությունյանի ծննդյան 80-ամյակը: Վ. Հարությունյանը ծնվել է 1940-ին Երևանում: 1964 թ.-ին գերազանցությամբ ավարտել է Կիևի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ռադիոէլեկտրոնիկայի ֆակուլտետը: Նա 1970 թ.-ին պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1977 թ.-ին դոկտորական ատենախոսությունները: 1990-ին ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, իսկ 1996-ին ակադեմիկոս՝ «Ռադիոֆիզիկա և էլեկտրոնիկա» մասնագիտությամբ: Վ. Հարությունյանը ընտրվել է նաև ՀՀ ճարտարագիտական ակադեմիայի իսկական անդամ և այլ ակադեմիաների և միջազգային գիտական կազմակերպությունների անդամ: ՀՀ գիտությունների ակադեմիայի ֆիզիկայի և աստղաֆիզիկայի բաժանմունքի բյուրոյի և Գիտությունների ակադեմիաների միջազգային ասոցիացիայի «Ֆունկցիոնալ նյութեր էլեկտրոնիկայի համար» գիտական խորհրդի անդամ է: 1992 թ.-ից՝ ՀՀ ԳԱԱ «Известия НАН Армении. Физика» ամսագրի գլխավոր խմբագիրն է, որը հրատարակվում է նաև անգլերեն լեզվով Շաքինգեր (Գերմանիա) հրատարակչա-

այդ ամբիոնի պատվավոր վարիչ: 1977 թ.-ից առ այսօր ԵՊՀ կիսահաղորդչային սարքերի և մանուտեխնոլոգիաների գիտական կենտրոնի գիտական ղեկավարն է: Նրա համահեղինակների ուշադրության կենտրոնում են էլեկտրոլիտների, գազերի և հեղուկ բյուրեղների՝ կիսահաղորդիչների հետ բաժանման սահմանում ընթացող տարբեր երևույթների, ինչպես նաև կիսահաղորդչային հետերոկառուցվածքներում (ներառյալ քվանտաչափային) մանրակրկիտ ուսումնասիրությունը: Նա և իր գործընկերները մեծ ներդրում ունեն նաև ենթակարմիր, անդրամանուշակագույն և ԳԲՀ սպեկտրալ տիրույթներում աշխատող ֆոտոընդունիչների և տարբեր տվիչների ստեղծման գործում: ԽՍՀՄ-ում ԵՊՀ-ում հանդիսանում էր առաջատար կազմակերպություն արեգակնային էներգիայի փոխակերպման համամիութենական գիտատեխնիկական ծրագրի՝ «Արեգակնային էներգիայի ֆոտոէլեկտրաքիմիական փոխակերպում» բաժնի շրջանակներում: Գազի տվիչներում, էպիտաքսային թաղանթներում և հեղուկ բյուրեղներում տեղի ունեցող երևույթների հետազոտությունները շարունակվում են մինչ օրս:

Ակադեմիկոսը մեծ ուշադրություն է դարձնում միջազգային համագործակ-

ուսաստանի Դաշնության 54 արտոնագրերով և հեղինակային իրավունքի վկայագրերով: Մի շարք արդյունքներ ներդրվել են Հայաստանում, Մոսկվայում և Սանկտ-Պետերբուրգում: Վերը նշված բոլոր ոլորտներում ակադեմիկոսը հրատարակել է մի շարք մենագրություններ, գրքեր, դասագրքեր, գլուխներ արտասահմանում տպագրված 10 համատեղ մենագրություններում, 30 ակնարկ հոդված, գիտական ամսագրերում և գիտաժողովների նյութերում ավելի քան 550 հոդված և զեկույցում: Նրա բազմաթիվ աշխատություններ բարձր գնահատական են ստացել աշխարհի առաջատար գիտնականների, ներառյալ՝ Նոբելյան մրցանակի դափնեկիրներ Ն. Ն. Սեմենովի և Ժ. Ի. Ալֆերովի կողմից: Միջազգային գիտաչափական կազմակերպությունները հայտնում են նրա կատարած աշխատանքների վրա 3600 հոդվածների և վերջին 25 տարվա ընթացքում արտերկրում դրանց ընթերցումների 65 հազարի մասին:

Արդյունավետ գիտական գործունեության հետ մեկտեղ, Վ. Հարությունյանը միշտ ուշադրության կենտրոնում է պահել անձնակազմի կրթության և վերապատրաստման խնդիրները: ԵՊՀ-ում տարբեր տարիների ընթացքում նա դասախոսություններ է կարդացել կիսահա-

ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնում վերընտրվեց Վարդան Դևրիկյանը

Սույն թվականի հուլիսի 29-ին ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնում միաձայն վերընտրվեց Վարդան Դևրիկյանը:

Վարդան Դևրիկյանը ծնվել է 1964 թ.-ին Վանաձորում: Ավարտել է Երևանի պետական համալսարանը: Բանասիրական գիտությունների դոկտոր է:

Վարդան Դևրիկյանի հետազոտությունների ոլորտն ընդգրկում է հայ միջնադարյան և դասական գրականությունը, հայկական տպագրության պատմությունը: Նա 36 մենագրության, 43 հոդվածի հեղինակ է:

Վարդան Դևրիկյանը 1989 թ.-ից աշխատում է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մա-

տենադարանում, 1993-2009 թթ. եղել է Մայր Աթոռի «Էջմիածին» ամսագրի գլխավոր խմբագիր, 1996-2009 թթ.՝ նաև Մայր Աթոռի Ձեռագրատան վարիչ, 2009-2015 թթ.՝ աշխատել է որպես ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի փոխտնօրեն, Հայ հին գրականության բաժնի վարիչ: 2015 թ.-ից ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրենն է:

Վարդան Դևրիկյանը ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտական և մասնագիտական խորհուրդների նախագահն է, Մաշտոցի անվան Մատենադարանի գիտական խորհրդի անդամ, «Պատմաբանասիրական հանդես», «Լուսբեր հասարակական գիտությունների», «Բանբեր Հայագիտության», «Էջմիածին» պարբերականների խմբագրական խորհուրդների անդամ:

Պարգևատրվել է ՀՀ «Մարտական խաչ», ԵԿՄ «Վազգեն Սարգսյան» շքանշաններով, ՀՀ պաշտպանության մախարարության «Մարտական գործողությունների», «ՀՀ Զինված ուժեր-20», «Պարեզին Նժդեհ», ՀՀ մշակույթի նախարարության «Գրիգոր Նարեկացի» մեդալներով:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

«Թևեր եմ տեսնում» բալլադը ֆիլմի վերածված

Դետրոյթի արվեստագետ **Կեննի Ուաթսոնի** ծայրագրած սիրատենչ սիմֆոնիկ բալլադը, որ «**Հայկական եռերգություն**» խորագրով մրցանակակիր վավերագրական ֆիլմի մաս է կազմում, առանձին ֆիլմի է վերածվել և թողարկվել վերջերս «Apple Music», «Tunes» և «Spotify» երաժշտական հարթակներում:

Ֆիլմը, որ թողարկվել է անգլերենից բացի, ֆրանսերեն, ռուսերեն, իսպաներեն, արաբերեն, արևելահայերեն ենթախորագրերով, պատմում է ամերիկահայ կոմպոզիտոր Դեն Եսյանի անցած ուղու մասին: «Թևեր եմ տեսնում» ստեղծագործությունը Եսյանը գրել է իր գործընկեր **Դեյվիդ Բարբետի** համագործակցությամբ: Վերջինս ճանաչում է ձեռք բերել հատկապես «NCAA-ի տղամարդկանց

բասկետբոլի առաջնության» «Մի լուսավոր պահ» հիմնը հորինելու համար:

«Թևեր եմ տեսնում» երգը հուշամատյան է ատելության հողի վրա գործված դաժանությունների բոլոր զոհերին նվիրված: Մինչ Հայոց ցեղասպանությունը տեղի ունեցավ ավելի քան հարյուր տարի առաջ, հիմնավորը այն հարցը, թե ինչու մարդիկ վնասում են իրենցից տարբեր

այլ մարդկանց, այսօր էլ շարունակում է այժմեական մնալ: Հույս ունեն, որ երաժշտության միջոցով կկարողանան որոշ չափով մեղմել մարդկանց ցավը», բացատրում է Եսյանը, որ «Եսյան» երաժշտական ստուդիաների (Դետրոյթում, Լոս Անջելեսում, Նյու Յորքում և Համբուրգում) սեփականատերն է: 2018-ին նրան ներառել են «Adcraft» գովազդային արդյունաբերության «Համբավավորների ճեմասրահում» այդ բնագավառում իր ունեցած անգնահատելի ավանդի առ ի գնահատական: Եսյանի ստուդիաները երաժշտական հեռուստահովիվներ են ստեղծում «ՅուՆայթեդ Արտիստ», «Ֆորդ», «Մկրտումալուսի», «Դիսենյի», «Տոյոտայի» և այլ ընկերությունների համար:

Հ. ԾՈՒԼԻԿՅԱՆ

(Միոռ-Սփեքթեր)

Պատմական ու գրական փաստերի նենգափոխումն Ադրբեջանի գիտնականների կողմից...

➤1 հայտնի է, որ 387-ին Բյուզանդիան ու Պարսկաստանը Հայաստանը բաժանում են իրենց միջև: Երկրի Արևելյան մասն անցնում է Պարսկաստանին, ուր Արշակունիները շարունակում են թագավորել մինչև 428 թվականը: Սակայն հայկական պետականությունը թուլացնելու նպատակով պարսիկները Հայաստանի արևելյան կողմի մի շարք նահանգներ՝ Ուտիքը, Արցախը, Փայտակարանը հանձնում են Աղվանքին: Այս փաստը գիտեն մաս մերօրյա օտարազգի հայագետները:

Ֆրանսիացի հայագետ Ժան-Պիեռ Մահեն հատուկ հոդված է նվիրել Աղվանքի արքա Վաչագան Բարեպաշտին, որը Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» երկի հիմնական դեմքն է: Իր այս հոդվածում Մահեն նշում է, թե Մեծ Հայքի վաղնջական տարածքները՝ Ուտիքը, Արցախը և Փայտակարանի մի մասը հանձնվեցին Աղվանքին: Սասանյան Պերոզը սպանվում է հեփթաղներից, և նրա փոխարեն Պարսկաստանի գահին նստում է Վաղարշը, որը շտապում է կնքել Նվարսակի (484թ.) պայմանագիրը: Այդ պայմանագրով Վահան Մամիկոնյանը դառնում է Արևելյան Հայաստանի մարզպան, փաստորեն երկրի իրավական տերը, և Պարսկաստանը խոստանում է չխառնվել Հայաստանի ներքին գործերին: Այդ ժամանակահատվածում Աղվանքը սերտ կապերի մեջ էր Մեծ Հայքի հետ: Մահեն հիշեցնում է, որ Մաշտոցն այբուբեն էր ստեղծել մաս աղվանների համար:

Այս հարցերին անդրադառնում է Ասատուր Մնացական-

յանը՝ տալով սպառնիչ գիտական պատասխաններ: Նախքան այդ պատասխաններին անդրադառնալը, դիմենք գիտական մեծ հեղինակություն ունեցող համրագիտարաններում եղած Հայաստանի, Թուրքիայի մասին փաստեր պարունակող հոդվածներին:

Այժմ Ադրբեջանի մախագահը, որը խախտելով կրթված մարդուն հատուկ բառապաշարը, հայերին կոչում է «մուսուլմաններ», Երևանն ու Արցախը դարեդար համարում իրենցը: Թող մա բացի հետևյալ համրագիտարանները:

1988-ին Փարիզում լույս տեսած «Petit Robert-2» հանրագիտարանի հոդվածը. «Armenie» «Hayastan» նախապես կոչվել է Ուրարտու, սկզբնավորվել է Վանա լճի շրջակայքում... Տիգրանի ժամանակ Հայաստանը հզոր պետություն էր՝ կազմված Մեծ և Փոքր Հայքերից: 1828-ին Ռուսական կայսրության մեջ մտցնելուց հետո Հայաստանի մայրաքաղաք դառնում է Երևանը: Տրդատ Երրորդի ժամանակ (294-324) Հայաստանն առաջինը ողջ աշխարհում քրիստոնեությունը ինչպես է պետական կրոն, և Գրիգոր Լուսավորիչը դարձել է առաջին կաթողիկոսը: Թուրքերի մասին ասվում է, որ նրանք Հայաստանի տարածք են եկել XI դարի սկզբին:

Ադրբեջանցի անուն հնագույն ժամանակներում Հայաստանի պատմության մեջ չի հիշատակվում:

Բրոկհաուզ, Էֆրոնի բառարանում Հայաստանը ներկայացված է որպես վաղնջական պատմություն ունեցող լեռնային երկիր, որն ընկած էր Սև ու Կասպից ծովերի արանքում: Նույն բառարանում չկա Ադրբեջան պետություն: Բրոկհաուզը, Էֆրոնը նշում են, թե Ադրբեջանը Պարսկաստանի մի մասն է, Թավրիզ կենտրոնով՝ այն Պարսկաստանի ամենահյուսիս-արևմտյան հատվածն է:

Էլ չեն ասում ֆրանսիական հայագիտության սկզբնավորող Սեն-Մարտենի 1818-ին Փարիզում լույս տեսած «Հիշատակարաններ Հայաստանի պատմության և աշխարհագրության» կրթողային աշխատության I հատորում Արցախը, Պարսկաստանի արևելյան կողմի բոլոր գավառները նկարագրվում են որպես պապեմական հայկական տարածքներ՝ սկսած վաղնջական ժամանակներից:

Սեն-Մարտենն իր գրքում նշում է, թե լեռնային Արցախում դեռ XIX դարի սկզբին կային փոքրիկ ինքնուրույն հայկական իշխանություններ, որոնց տերերն իրենց կոչում էին մելիքներ, այսինքն՝ փոքրիկ թագավորներ:

Նա մաս Արցախի նահանգի մասին խոսելիս հիշեցնում է, թե իր օրերում՝ այսինքն 1818-ին, Արցախի մեծ մասն արդեն Ռուսական կայսրության կազմում էր:

Հայագետը մեզ է ավանդում մաս Գանձակ քաղաքի անվան բացատրությունը: Այն առաջացել է գանձ բառից,

որովհետև հայ թագավորներն իրենց գանձերը պահում էին այդ քաղաքում:

Կարելի է նմանօրինակ բազմաթիվ փաստեր բերել, սակայն վերադառնալով Ասատուր Մնացականյանի գրքին, որը բազմակողմանի փաստերով ապացուցում է, թե որքան սին են Ջիա Բունիաթովի և նրա մերօրյա հետևորդների նենգափոխումները:

Ասատուր Մնացականյանը զուգադրաբար ներկայացնում է Աղվանքի ու Մեծ Հայքի պատմությունն ու գրականությունը՝ սկսած V դարից մինչև XIII դարը ներառյալ՝ Մեսրոպ Մաշտոցից (V դ.) մինչև Կիրակոս Գանձակեցի (XIII դար):

Հենվելով Կորյունի, Մովսես Խորենացու, Մովսես Կաղանկատվացու երկերի ընձեռած փաստերի վրա՝ Մնացականյանը ներկայացնում է Մաշտոցի աղվանական գրերը ստեղծելու իրողությունը և ցավով նկատում, թե այդ գրերով ստեղծված որևէ աղվանական գրական կամ կրոնական գործ չի հասել մեր օրերը:

Արդեն V դարից Աղվանքում երկրի ներքին կառավարումն ու տնտեսությունը անցնում է հայերի ձեռքը: Գրագետ մարդիկ, չնայած արդեն կար Մաշտոցի ստեղծած գիրը, գրում ու խոսում էին հայերեն:

Արցախը, Ուտիքը, Փայտակարանը և մյուս հայկական գավառները Մեծ Հայքի կազմում են եղել մինչև Արտաշես Առաջինի ժամանակները: Ստրաբոնի պատմության փաստերը նենգափոխելը ոչինչ չի մշամակում: Ստրաբոնը նշում է, թե Արցախը և Ուտիքը հայախոս գավառներ էին:

Ի դեպ, մշամավոր հայագետ Մարի Բրոսսեն, որն առաջինը ֆրանսերենով հրատարակեց Ստեփանոս Օրբելյանի «Սյունիքի պատմությունը», մի առանձին գիրք նվիրեց այդ պատմությանը՝ իր առաջաբանով, ծանոթագրություններով, որոնցում շատ մեծ տեղ են զբաղեցնում այն հատվածները, որոնք վերաբերում են Արցախին: Դրանցում, բացի հայկական իրողություններից, աղվանականի մասին և այդ ժողովրդի ստեղծած գրականության վերաբերյալ ոչինչ չենք գտնում:

Աս. Մնացականյանը երկար խոսում է VII դարի հայ պատմիչ Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» երկի մասին, որը ըստ Ջիա Բունիաթովի ու ներկա ադրբեջանական գիտնականների՝ իր պատմությունը գրել է աղվաններեն, հետո հայերը թարգմանել են գրաբար՝ ոչնչացնելով բոլոր բնագրերը, ինչպես մաս աղվանական ողջ գրականությունը: Ահա այդ իսկ պատճառով այնպիսի աղվանացի մշամավոր մատենագիրներ, ինչպիսիք են Մովսես Կաղանկատվացին, Դավթակ Քերթոզը, Համաձ Արևելցին, Մխիթար Գոշը, Կիրակոս Գանձակեցին, հիմա չունեն իրենց աղվաններեն բնագրերը, այլ կամ միայն հայերեն թարգմանվածները:

Մնացականյանը շատ ճիշտ նկատում է, թե վերոհիշյալ մատենագիրների, այսպես կոչված, թարգմանություններում չկան աղվանական լեզվի հետքեր, որը բնական է թարգմանությունների համար:

Կամ ինչո՞ւ Մովսես Կաղանկատվացին չի օգտագործել որևէ աղվան մատենագրի գործ, մինչդեռ բարեխղճորեն թվարկում է այն բազմաքանակ հայկական աղբյուրները, որոնցից օգտվել է իր երկը շարադրելիս: Ավելին, պատմաբանը փաստերով հիմնավորում է, որ աղվանական եկեղեցու պաշտոնական լեզուն եղել է հայերենը:

Մանրամասն ներկայացվում է VII դարի բանաստեղծ Դավթակ Քերթոզի «Ողբ ի մահն Ջևանշիր մեծի իշխանին» քերթվածը: Սա հրաշալի մի գործ է, որը պահպանված է Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» մատյանում՝ քերթվածի ստեղծման մանրամասներով:

Ըստ Մնացականյանի՝ Դավթակ Քերթոզը եղել է հայ և իր ողբը գրել է մայրենի լեզվով: Ողբը գրված է հայերենի այբբենակարգով՝ Ա-ից մինչև Բ: Ըստ որում օգտագործված են հայերենի բոլոր 36 տառերը: Ջևանշիրն էլ եղել է հայացված պարսկական Սասանյան դինաստիայի շառավիղ՝ հայասեր ու հայամետ:

1986 թվականին գրականագետ Լևոն Մկրտչյանը, որը խիստ շնորհակալ գործ է կատարել հայ միջնադարյան բանաստեղծներին ռուսերեն ու եվրոպական լեզուներով թարգմանելու գործում, Դավթակ Քերթոզի վերոհիշյալ քերթվածը շքեղ ձևով հրատարակել է գրաբարով, արևե-

լահայերենով, ռուսերենով, անգլերենով, ֆրանսերենով, գերմաներենով, իսպաներենով, լեհերենով: Գրքի առաջաբանում մա իրավացիորեն գրում է. «Հայաստանը շահագրգռված էր Աղվանքի ուժեղացումով, որովհետև Աղվանքի մեջ էր մտնում Հայաստանի մի մասը, և որովհետև Աղվանքում եկեղեցին հայկական էր, ոչ քաղեղդական, որ նույնպես ուժեղացնում էր Հայաստանն ու նրա կապերը իրենից անջատված հյուսիսարևելյան շրջանների հետ»:

Ասատուր Մնացականյանը փաստում է, որ Մովսես Կաղանկատվացու ողջ պատմության մեջ օգտագործված է հայկական թվականությունը նշելու ձևը և ոչ թե աղվանականը: Նա միաժամանակ փաստում է, թե Ջևանշիր իշխանին նվիրված երգի հեղինակը հայերենի փայլուն գիտակ է:

Ադրբեջանցիները աղվանական գրականության դեմք են համարում IX դարի երկրորդ կեսի իշխան, ապա Հայաստանի Արևելյան կողմանց թագավոր Համաձ Արևելցուն, որը Ներսես Շնորհալուց երեք դար առաջ փառաբանել է հայոց այբուբենը՝ ուսուցողական չափածո տողեր նվիրելով հայոց այբուբենի առանձին տառերին:

Ա. Մնացականյանը չի մոռանում հիշեցնել, որ հայ միջնադարյան մատենագրության փայլուն դեմքերից Վարդան Արևելցին (XII դար), որը պատմիչ էր, աշխարհագետ, մեկնիչ, թարգմանիչ, փիլիսոփա, մանկավարժ, ծնվել է Գանձակ քաղաքում ու իրեն կոչել Վարդան Գանձակեցի, Վարդան Աղվանցի: Այս հիմքով նրան մի՞թե կարելի է ազգությամբ աղվան համարել: Վարդան Արևելցին բազմիցս ապացուցում է իր հայ լինելը:

Ամենազվարճալի Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրքը աղվանական օրենսդրության մոտ չի համարելն է: Այսպես ասողները բարի լինեին ծանոթանալ Մխիթար Գոշի կենսագրությանը և նրա գրած Դատաստանագրքի վերաբերյալ Բրոսսեի ուսումնասիրությանը: Ահա թե ինչ է գրում Բրոսսեն. «1703-1709 թթ. վրաց արքայազն Վախթանգը կազմեց «Հավատք օրինացը»՝ իր հայրենի երկրում իրավական դաշտն ուժեղացնելու համար: Նա ծանոթացավ հայկական օրենսգրքի հետ և որոշ օրենքներ թարգմանաբար մտցրեց իր դատաստանագրքի մեջ»:

Ինչպես տեսնում ենք, աղվանական օրենսգրքի մասին ոչինչ չկա, որովհետև Մխիթար Գոշը XII դարի հայ մատենագրության մեջ նորարարներից է, և հայկական ավանդագրույցները նրա մասին պատմում են զանազան հրաշքներ: Նա մեծ մանկավարժ էր և ուսուցիչն էր այնպիսի մշամավոր մատենագիրների, ինչպիսիք էին Վարդան Արևելցին, Կիրակոս Գանձակեցին և հետագայի շատ մատենագիրներին:

Կիրակոս Գանձակեցին իր պատմության հենց սկզբում թվարկում է այն հայ պատմիչների անուններն ու գործերը, որոնց ինքը ծանոթ է՝ Ազաթանգեղոս, Մովսես Խորենացի, Եղիշե, Ղազար Փարպեցի, Փավստոս Բուզանդ, Կորյուն, Սեբեոս, Ղևոնդ, Թովմա Արծրունի, Շապուհ Բագրատունի, Չովհաննես Դրասխանակերտցի, Մովսես Կաղանկատվացի, Ուխտամես, Ստեփանոս Ասողիկ, Արիստակես Լաստիվերցի, Մատթեոս Ուռուհայեցի, Սամվել Անեցի, Վանական վարդապետ:

Ինչո՞ւ չի հիշատակում որևէ աղվան մատենագրի անուն:

Բրոսսեն Գանձակեցու պատմությունը ֆրանսերեն թարգմանել ու հրատարակել է Ուխտամեսի երկի հետ ու գրքի վերնագրում ասում է, թե դրանք երկու հայ պատմիչներ են:

Իր գրքի եզրահանգման մեջ, ելնելով բերված բազմաքանակ փաստերից, Մնացականյանը հավաստում է, թե երկար դարեր Աղվանքը Մաշտոցի հայ գրերը համարել է իր երկրի պետական գիրը և հայերենը ճանաչել որպես պետական լեզու:

Աղվանքում տևականորեն եղել է հայկական թագավորություն: Այն կար դեռ մինչև IX-XII դարերը: Հետո այն միացել է հայ Բագրատունիների թագավորությանը, այնուհետև Ջաջարյանների գերիշխանությունն է վերցրել: Արցախի հայ մեկնիքները երկիրը կառավարել են ինքնուրույն՝ մինչև XIX դարի սկիզբը:

Ա. Մնացականյանի «Աղվանից աշխարհի գրականության հարցերի շուրջ» մեծարժեք մենագրության մեջ բոլոր հարցադրումների հիմքում դրված է փաստը և ոչ թե ագրեսիվ ազգային շահը, որով առաջնորդվում են ադրբեջանցի գիտնականները՝ մասնավորապես Ջիա Բունիաթովն իր «Азербайджан в VII-IX вв.» գրքում: Արդեն գրքի վերնագիրը աղաղակում է նրա կեղծ բովանդակությունը: Չէ որ միջազգային պատմագիտությունը V-IX դարերում ներկա Ադրբեջանի տեղում չի ճանաչում մնալ պետության գոյությունը: Խնդրում են բացեք աշխարհի քարտեզներն ու ատլասները և ամեն ինչ պարզ կդառնա:

Փաստորեն Ա. Մնացականյանի վերոհիշյալ գիրքն ավելի քան արդիական է ու շարունակում է իր արդար պաշտպանական դիրքորոշումը հօգուտ պատմական ճշմարտության:

Անխտա ԴՈՒՆԻԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

լով ընդհուպ մինչև իր ծննդյան 200-ամյա հոբելյանը:

1899 թվականին թիֆլիսում հրատարակվող «Թատրոն» գրական և թատերական հանդեսի 2-րդ համարի «Երաժշտական յալելուած» բաժնում տպագրվում է հայ երաժշտության դասական Մակար Եկմալյանի «Պլպուլն Աւարայրի» խմբերգը՝ գրված Ղ. Ալիշանի խոսքերով: Հետաքրքիր է նկատել, որ խմբերգում կոմպոզիտորն օգտագործել է պոեմի 25-ից 28-րդ տողերը:

«Ո՛հ դու բարեկամ այրած սրտերու, խօսնակ գիշերոյ հոգեակ վարդերու, երգէ պլպուլիկդ, երգէ ՚ի սարերդ Զաննահ բաջըն Դայոց երգէ

հոգւոյս հետ»:

Եկմալյանի «Պլպուլն Ավարայրի» խմբերգը, ինչպես նաև կոմպոզիտորի՝ Ռ. Պատկանյանի, Մ. Պեշկեպաշյանի, Ղ. Ալիշանի և այլ բանաստեղծների խոսքե-

բաժնում, մատնանային ղեկավարությամբ, Հայաստանի պետական երգեցիկ խմբի կատարմամբ հնչեցին նրա խմբերգերը՝ «Ո՛վ, հայոց աշխարհ», որը հետագայում դառնալու էր մատնանային ու կապելլայի այցեքարտերից մեկը, «Պլպուլն Ավարայրի», «Ողջույն տվեք», «Խորոտ աղջիկ» և «Ահա ծագեց կարմիր արև», ինչպես նաև հատված «Ռոգայի թափառումները» կանտատից, իսկ երկրորդ բաժնում՝ «Կիլիկիա», «Կեցցե Զեթուն», «Տեր, կեցո դու գհայս», «Թաղումն քաջորդույն», «Լռեց» (մեմակատար՝ Շարա Տալյան):

Սա հայաստանյան բեմում Եկմալյանի ստեղծագործություններից կազմված առաջին համերգն էր, որի ընթացքում առաջին անգամ հնչեցին հանդիսատեսին անհայտ գործեր՝ արժանանալով ունկնդիրների խանդավառ ընդունելությանը: «Коммунист» թերթի 1963 թ. հունիսի 8-

էին գտել Մ. Եկմալյանի «Պլպուլն Ավարայրի», «Մեր հողը հնավանդ» և այլ ստեղծագործություններ՝ Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախմբի կատարմամբ, հանրապետության ժողովրդական արտիստ Հ. Չեքիջյանի ղեկավարությամբ:

Նույն 1970 թվականին «Պլպուլն Ավարայրի» խմբերգն առաջին անգամ տպագրվեց Հայաստանում՝ ՀԽՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտի հրատարակած «Մակար Եկմալյան. խմբերգեր և մեներգեր» ժողովածուում, որը կազմել էին Շարա Տալյանը, Մաթևոս Մուրադյանը և Ռոբերտ Աթայանը: Ժողովածուում հիշյալ խմբերգը հրատարակվել էր կոմպոզիտորի բնագրերի հիման վրա և ներառում էր Հայր Ղևոնդ Ալիշանի բանաստեղծությունից չորս քառատող: Ինչ խոսք՝ սա ևս նպաստեց խմբերգի տարածմանն ու մատչելի դարձրեց մյուս խմբավարների համար ևս:

Ու թեև խմբերգը կատարել են հայ խմբավարներից շատերը և այն մերթնդմերթ տեղ է գտել հայկական երգչախմբերի երգացանկերում, սակայն, այդուամենայնիվ, «Պլպուլի» վերածնունդն ու հայրենիքում և ամբողջ աշխարհում հանրահռչակմանը մոր շունչ հաղորդեց Չեքիջյան-խմբավարի գործունեությունը:

Շնորհիվ Հ. Չեքիջյանի՝ Մ. Եկմալյանի խմբերգային երաժշտությունը, այդ

թվում՝ «Պլպուլն Ավարայրի» խմբերգը, հասավ նաև Ֆրանսիա. կոմպոզիտորի աշխարհիկ խմբերգերն ու «Պատարագից» հատվածները Փարիզում և Մարսելում հնչեցին Հ. Չեքիջյանի և հայկական կապելլայի 1974 թ. և 1986 թ. ֆրանսիական հյուրախաղերի ընթացքում, ինչպես նաև կատարվեցին Փարիզի Աստվածամոր տաճարում 2001 թ. փետրվարի 13-ին տեղի ունեցած համերգի ժամանակ:

Հատկանշական է, որ Հայր Ղևոնդ Ալիշանի բանաստեղծության երաժշտական մարմնավորումը՝ եկմալյանական խմբերգը մատնանային Չեքիջյանի ղեկավարությամբ հնչեց նույն Փարիզում՝ 1986 թ սեպտեմբերի 30-ին տեղի ունեցած համերգի առաջին բաժնում, որտեղ ավելի քան մեկ դար առաջ՝ 1859-1861 թթ. նա ուսուցչություն էր արել Փարիզի Մուրատյան վարժարանում:

Միևնույն ժամանակ պիտի ցավով արձանագրենք, որ մինչ օրս Հովհաննես Չեքիջյանի մեկնաբանությամբ աշխարհիկ տարբեր ծագերում հնչած այս հրաշալի խմբերգը՝ ալիշանական «Պլպուլը» դեռևս չի հնչել Վենետիկում՝ Հայր Ղևոնդ Ալիշանի հարազատ օջախում, Սուրբ Ղազարում՝ Վենետիկի Մխիթարյան Միաբանության կամարների ներքո...

Որպես ավարտ նշենք, որ, Հայր Ղևոնդ Ալիշանի «Պլպուլն Ավարայրի» պոեմի մեկ հատվածի հիման վրա գրված եկմալյանական այս a cappella խմբերգը դարձավ հայ խմբերգային արվեստի ուղեցույցային ստեղծագործություններից մեկը, որը շնորհիվ Հ. Չեքիջյանի՝ արդեն տասնամյակներ շարունակվելով իր համերգային կյանքը, վաղուց արդեն դարձել է մատնար ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՄի հանձնարարական և հայկական կապելլայի այցեքարտերից մեկը:

ԱՆՆԱ ԱՍՍՏՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Նվիրվում է Ղևոնդ Ալիշանի ծննդյան 200-ամյա հոբելյանին

Հայր Ղևոնդ Ալիշանի և Մակար Եկմալյանի «Պլպուլն Աւարայրի» խմբերգը՝ Հովհաննես Չեքիջյանի մեկնաբանությամբ

Հայ բանասեր, պատմաբան, աշխարհագրագետ, թարգմանիչ, Վենետիկի Մխիթարյան Միաբանության անդամ Հայր Ղևոնդ Ալիշանը (1820-1901) գրական ասպարեզ իջավ որպես ինքնատիպ բանաստեղծ: Եվ պատահական չէ, որ նրա պոեզիան արժանացավ նաև հայ (և ոչ միայն հայ) կոմպոզիտորների ուշադրությանը:

Այսպես՝ նրա «Բամբ որոտան» բանաստեղծության հիման վրա Մխիթարյան միաբանության Մուրատ-Ռաֆայելյան վարժարանի երաժշտության ուսուցիչ, իտալացի կոմպոզիտոր Պիետրո Բիանկինի գրած հայրենասիրական երգը հետագայում երգչախմբի համար բազմաձայնեցին հայ երաժշտության այնպիսի երախտավորներ, ինչպիսիք են Քրիստափոր Կարա-Մուրզան, Կոմիտասը, Բարսեղ Կանաչյանը, Կարո Զաքարյանը և այլք: Նրանց բազմաձայնած՝ ակտիվ համերգային կյանքով ապրած և լայն ժողովրդականություն վայելած խմբերգերը շրջանառվեցին երկու՝ «Բամբ որոտան» և «Օն անդր առաջ» խորագրերով:

Երաժշտական ալիշանապատումի մյուս կարևոր էջը կապված է Ալիշանի «Պլպուլն Աւարայրի» պոեմի երաժշտական մարմնավորումների հետ, որոնք իրականացրեցին Մակար Եկմալյանն ու Գուրգեն Ալեմշահը:

«Բազմավեպի» 1847 թվականի հոկտեմբերի 1-ին համարի «Բանասիրականք» բաժնում «Բանաստեղծութիւն» խորագրի տակ հրատարակվեց 27-ամյա Ալիշան-Նահապետի, «Պլպուլն Աւարայրի» պոեմը: Իսկ դրանից ամիսներ առաջ՝ «Բազմավեպի» նույն թվականի հունիսյան համարում տպագրվել էր երիտասարդ բանաստեղծի «Հայոց աշխարհիկ» բանաստեղծությունը: Հենց այդ երկու ստեղծագործությունների շնորհիվ Ալիշան-Նահապետը լայն ճանաչում ստացավ և ձեռք բերեց բանաստեղծի հռչակ:

Հավանաբար, երիտասարդ բանաստեղծի մտքով անգամ չէր կարող անցնել, որի իր «Պլպուլը» շարունակելու է կյանքը նաև որպես խմբերգ և ապրելու է իր մահից շատ տարիներ անց՝ հասնե-

րով գրված մեներգերն ու խմբերգերը, արտահայտելով հայրենասիրական ու ազատասիրական գաղափարներ, ժամանակին լայն տարածում գտան և մեծ դեր խաղացին հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցության զարթոնքի գործում:

Մ. Եկմալյանի «Պլպուլն Աւարայրի» խմբերգը կարևոր դեր ունեցավ նաև կոմպոզիտորի ստեղծագործական ճակատագրում՝ դառնալով նրա կյանքի օրոք հրատարակված սակավաթիվ գործերից մեկը: Հայտնի է, որ կոմպոզիտորի կենդանության օրոք տպագրվեց միայն «Պատարագը» և երկու խմբերգ՝ «Պլպուլն Աւարայրի» և «Տերունական աղոթք» («Աղբյուր», 1902):

1905 թվականի մարտի 6-ին կտրվեց 49-ամյա Մակար Եկմալյանի կյանքի թելը... Սոռաբության գիրկն անցավ «Պլպուլն Աւարայրի» խմբերգը...

Հայ խմբերգային արվեստի՝ մասնավորապես «Պլպուլն Աւարայրի» եկմալյանական խմբերգի տարեգրության մեջ կարևոր հանգրվան դարձավ 1963 թվականը. հունիսի 2-ին Հայկական պետական ֆիլհարմոնիայի համերգային մեծ դահլիճում, ընդամենը երկու տարի առաջ՝ 1961 թվականի սեպտեմբերի 5-ին Հայաստան ժամանած երիտասարդ խմբավար Հովհաննես Չեքիջյանի ակտիվ մասնակցությամբ կազմակերպվեց Մակար Եկմալյանի ստեղծագործություններից կազմված համերգը, որի առաջին

ի համարում լույս տեսած «Վերածնված Եկմալյանը» վերտառությամբ հողվածում նշվեց, որ «Եկմալյանի առաջին համերգը՝ հիրավի հրաշալի իրադարձություն է հանրապետության մշակութային կյանքում»:

Ու թեև համերգի կազմակերպման գործում մեծ դեր էր կատարել Շարա Տալյանը, ով նաև համդես եկավ վարպետ կատարումներով, սակայն ծրագրի հիմնական ծանրությունն իր վրա վերցրեց Հայաստանի պետական երգչախումբը և անձամբ Հովհաննես Չեքիջյանը:

Մեծ հաջողություն ունեցած համերգը կրկնվեց նոյեմբերի 30-ին:

Ըստ էության՝ Հ. Չեքիջյանի այս երկու համերգների շնորհիվ վերածնվեց Մակար Եկմալյանի խմբերգային երաժշտությունը, մասնավորապես՝ «Պլպուլն Ավարայրի» խմբերգը, որն այնուհետև պիտի հնչեր միշտ՝ ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս՝ զարմանալիորեն ընդգրկուն աշխարհագրությամբ:

Փարիզի Շառլ Գրոյի անվան ծայնասկավառակների ակադեմիայի ամենամյա միջազգային մրցանակաբաշխության 1970 թվականի «Գրան պրին» (Մեծ մրցանակը) շնորհվեց Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախմբին՝ «Հայաստանի երգեր» ծայնասկավառակի համար, որտեղ Կոմիտասի «Գուրգենի երգի», «Կալի երգի» և «Հարսանյաց երգերի» կողքին տեղ

Մարահոգություններ և արհեստական հրաշքների գործնական առաջարկներ

Լույս է տեսել «Տնտեսական հրաշքներ. գործարկման ուղիները» Զայաստանում» գիտաժողովի նյութերը, երևան, 2020 թ. 480 էջ: Այն տպագրվել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտախորհրդի երաշխավորությամբ (գիտական խմբագիր՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Լ. Զարությունյան):

Գիտաժողովի խորագիրը հուշում է թե ինչի մասին է խոսքը: Ուսումնասիրվել և վերլուծության է ենթարկվել աշխարհի առաջավոր երկրների տնտեսության զարգացման հիմնական ուղիները, անցած ուղին և հարուստ փորձը: Այս հենքի վրա արվում են կարևոր եզրակացություններ ուղղված Հայաստանի տնտեսության հետագա զարգացմանը:

Գիտաժողովի նյութերն հիմնականում իրենց մեջ ներառում են 20-րդ դարում «տնտեսական հրաշքներ» իրականացրած եվրոպական, Ասիական ու խաղաղօվկիանոսյան և այլ տարածաշրջանների ավելի քան երկու տասնյակ պետությունների լավագույն փորձը: Այն հնարավորություն կնձեռնի առանց տարբեր աղբյուրներ ուսումնասիրելու տեղեկություն ունենալ վերջին 70 տարիներին աշխարհի տարբեր երկրներում իրականացված տնտեսական հրաշքների մասին: Անշուշտ, գրքում զետեղված առաջարկությունները կարող են օգտակար լինել Հայաստանի գործադիր և օրենսդիր իշխանություններին:

րի, բուհերի դասախոսների, գիտական աշխատողների ու ընթերցողի լայն շրջանակների համար: Գրքում զետեղված են ոչ միայն երիտասարդ գիտնականների, այլ նաև բազմափորձ, տասնյակ տարիների հմտություն ունեցող հեղինակավոր, վաստակաշատ գիտնականների և մասնագետների հոդվածները:

Մասնավորապես, ուշագրավ է կարդացվում ՀՀ ԳԱԱ տնտեսագիտության ինստիտուտի տնօրեն Վ. Զարությունյանի հաղվածը: Նա նշում է՝ ՀՀ տնտեսությունում գործարկելու արդյունքաստեղծ են հետևյալները.

1. Հակակոռուպցիոն գործողությունների լայնածավալ ու արդյունավետ կազմակերպումը, ինչպես կատարվեց Սինգապուրում,

2. Ճապոնական մեներքնման և որոշումների կայացման գործընթացի համաձայնեցման սկզբունքի ներդրումը,

3. Բնակչության խնայողությունների ուղղորդումը դեպի կապիտալի շուկաներ, ինչպես կատարվեց Ճապոնիայում և Չինիում,

4. Չմշակված հանքաքարի արտահանման արգելումը, ինչպես կատարվեց Ինդոնեզիայում,

5. Բնական ռեսուրսները սահմանադրորեն ընդմիջտ ժողովրդին ընդհանուր սեփականության իրավունքով ամրագրելը, ինչպես կատարվեց Իսլանդիայում,

6. Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել հայրենասիրության, միասնականության և թիմային ոգու բարձրացմանը,

կանության և թիմային ոգու բարձրացմանը,

7. Անհրաժեշտ է խրախուսել թվային տնտեսության զարգացումը և ուսումը:

«Սինգապուրյան» տնտեսական հրաշքի մասին է գրում Լ. Սարգսյանը: Նա առաջարկում է որոշ գործիքներ օգտագործել նաև Հայաստանում՝ տնտեսական ռազմավարությունների մշակում, ներդրումային արդյունավետ հարթակի գործարկում, ներդրողների խնդիրներով զբաղվող մեկ պատուհանի ներդրում:

Մեկ այլ հեղինակ՝ Բ. Բաղդասարյանը, ուսումնասիրելով Մալազիայի տնտեսությունը, առաջարկում է «...ապահովել ներմուծման ուղղվածությունը անցում դեպի արտահանման ուղղվածություն ունեցող արտադրության»:

Ս. Դալաթյանը ուսումնասիրելով Ճապոնիայի տնտեսությունը անում է մի շարք եզրահանգումներ՝ նվիրվածությունը, որոշումների կայացման գործընթացի համաձայնեցման սկզբունքի կիրառումը, ՀՀ բնակչության ազատ դրամական միջոցները ուղղել դեպի կապիտալի շուկաներ: Ի դեպ, այս հարցը իր ուրույն տեղն ունի Վ. Զարությունյանի հոդվածում: Կարծում են անհրաժեշտ է արժեքների շուկան զարգացնել Հայաստանում տնտեսության բոլոր բնագավառների՝ էներգետիկա, գյուղատնտեսություն, շինարարություն, առողջապահություն և այլնի համար: Կունենանք տնտեսության զարգացման հիմնալի մակարդակ:

Բնական է, չի կարելի որևէ երկրի փորձը նույնությամբ և կուրորեն կիրառել մեկ ուրիշ երկրի, մասնավորապես Հայաստանի համար: Մենք ունեցել ենք տարբեր տնտեսական, բարոյափոքեբանական, շրջափակումներ, արտաքին և ներքին տարբեր մարտահրավերներ, ինչպես նաև պատերազմական իրավիճակներ: Օրինակ, Արցախի հիմնախնդրի արդարացի լուծում և այլն: Սակայն գոյություն ունեն մի շարք չափանիշներ, առանց որոնց իրականացման դժվար կհաղթահարենք ստեղծված իրավիճակը: Այն է՝ պետության համար ռազմավարական կարևոր մշտականություն ունեցող ռեսուրսները սահմանադրորեն դարձնել պետության սեփականություն, զարգացնել արժեքների շուկան, բնակչության ազատ դրամական միջոցներն ուղղել այդ ոլորտների զարգացմանը: Մեծ տեղ տալ գիտության, տեխնիկայի զարգացմանը և ներդրմանը, հայրենասիրության և ազգին նվիրվածությանը և այլն:

Անշուշտ կատարվել է մեծ ծավալի աշխատանք: Հուսանք, որ գրքում զետեղված առաջարկները լավագույն ձևով կօգտագործվեն մեր երկրի տնտեսության հետագա զարգացման համար:

Ստեփան ՊԱՊԻԿՅԱՆ
Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

Արշիլ Գորկու կտավները արվեստի Բեյզլ տոնավաճառում

«Մինչ համավարակի պատճառով աշխարհը թավալվելու ցած է գլորվում, իսկական արվեստագետների արժեքը բարձրանում է», գրում է Պեյզերին ԴԱՍԻԵՆՈՆ, անդրադառնալով այս տարվա «Արտ Բեյզլ» առ-

ցանց տոնավաճառում Արշիլ Գորկու կտավների ներկայացմանը: Նա «Միրոր-Սփեքթեր» շաբաթաթերթում տեղադրված իր հոդվածում մեջբերելով մրցանակակիր կոմպոզիտոր Միշել Եփրայանի վերոնշյալ նախադասությունը, մատնանշում է, որ անցյալի և ներկայի վարակահարուցիչների պայմաններում Գորկու արվեստի ու կյանքի պատմությունը մեր իմաստ է փոխանցում բոլոր մրանց, ովքեր «ծիածան են որոնում» անձրևից հետո:

Տոնավաճառում վաճառքի են դրված Գորկու «Պարտեզ Սոչիում» կարևորագույն գործերից փոքրիկ մի բնանկար, վաղ երեսունականներից «Գիշեր, առեղծված և կարոտախտ» շարքից երկու կտավ, ինչպես նաև քառասունականների կեսերին արված գծանկարներ:

Եփրայանը, որ դոկտորական է պաշտպանել Կոլումբիա համալսարանում, հեղինակն է «Գորկու երազների պարտեզը» 80 րոպե տևողությամբ օպերայի՝ հիմնված տեխնիկայի տեր Ոստանիկ Ադոյանի անցած ողբերգական կյանքի (արվեստանոցում հրդեհ, քաղցկեղ, կնոջ անհավատարմություն, ավտովթար, և այլն) տարբեր դրվագների վրա:

«Նրա արվեստը, այդուհանդերձ, լի է սիրով ու խիզախությամբ», հավատացած է Եփրայանը, որի օպերայի նախնական կամերային ընթերցման միջոցով ներկայացվում տեղի էր ունեցել անցյալ տարվա սեպտեմբերի 7-ին Նյուարկի (Նյու Ջերսի) Արվեստի թանգարանի շքեղ Բիլի Ջոնսոն թատրոնում, որտեղ դեռևս պահպանված մնում է «Էտյուդ Նյուարկ օդակայանի որմնանկարներից» մեկը: Օպերայի բեմական ներկայացումը հետաձգվել է համավարակի պատճառով: Նրանում Գորկու դերը կատարելու է Բրոդվեյի գլխավոր դերակատարներից Բրենտ Բարթոլ (բարիտոն-տենոր), որ միջազգայնորեն ճանաչված է «Օպերայի ուրվականը» և «Չիկագո» մյուզիքլների իր կատարումներով:

Հ. Ծ.
Միշել Եփրայանը և Վահագն Արսլանյանը
Գորկու որմնանկարի առաջ

Էլբակյանը 2 «Էմի» մրցանակի է արժանացել

«Բոստոն Գլոբ» տեսանյութերի ավագ խմբագիր, տեսատեղեկությունների պատրաստման և տարածման գործադիր տնօրեն **Անուշ Էլբակյանը** վերջերս արժանացել է միաժամանակ երկու «Էմի» մրցանակի իր պատրաստած «Ամեն ինչ փոխվում է: Կլիմայի փոփոխությունը Քեյթի Քոդլում» (Մասաչուսեթսի նահանգ) վավերագրական տեսաֆիլմի համար, տեղեկացնում է «Արմինյն Միրոր-Սփեքթեր» շաբաթաթերթի հունիսի 27-ի համարը, ավելացնելով, որ նրա «Էմի» մրցանակների թիվը դրանցով հինգի է հասնում:

Նրա նախաձեռնությամբ պատրաստվել է քաղաքական տեսաֆիլմերի շարք, որոնց մաս են կազմում «Ցամաքային խաղեր» և «Արի թաղաքականապես երջանիկ պահեր» ֆիլմերը: Ուշադրության է արժանացել նաև նրա «Խելացի խոհարարներ» տեսաֆիլմը:

«Ուրախությունս ու հուզմունքս սահմաններ չունեն», նշել է Անուշը մրցանակի արժանանալու լուրն ստանալուց հետո:

Հ. Ծ.

ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ

Գրական վավերագրեր (1920–1930–ական թվականներ)

Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի նորագույն շրջանի հայ գրականության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների դոկտոր Ռուզան Արիստակեսյանը ծնունդով է եղել «Գրական վավերագրեր (1920–1930-ական թվականներ)» վերնագրով քառահատորյակի հրատարակությանը: Այն ներկայացնելու է խնդրո առարկա ժամանակաշրջանում խորհրդային մամուլում տպագրված գրական վավերագրերը, որոնք լուսաբանում են ժամանակի տեսական-քննադատական միտքն ու գրական կյանքը: Ընթերցողի սեղանին է դրվել քառահատորյակի 1-ին հատորը, որն ընդգրկում է 1922–1925 թվականները: Գիրքը տպագրության է երաշխավորել Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտական խորհուրդը, գիտական խմբագիրն է Բ. Գ. ղ., պրոֆեսոր Դ. Վ. Գասպարյանը: 300 տպաքանակով մեծադիր էջերով (832 էջ) շքեղ հատորը տպագրվել է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչություն ՓԲԸ-ի տպարանում:

Հատորը բացվում է «Խմբագրի խոսք»-ով, որին հաջորդում է «Առաջաբան»-ը: Այստեղ Ռ. Արիստակեսյանը հանգամանորեն շարադրել է քառահատորյակում ընդգրկվելիք նյութերի դասադասման սկզբունքները, այն է՝ «համակարգված ներկայացվում են տվյալ ժամանակաշրջանի գրաքննական-տեսական միտքը և գրական-հանրային կյանքն արտացոլող վավերագրեր՝ գրախոսություններ, գրական դիմանկարներ, բանավիճային հոդվածներ, տեսական անդրադարձներ, գրական քաղաքականությանը վերաբերող կուսակցական որոշումներ, բանաձևեր, ելույթներ ու խմբագրականներ, գրական հանգամանակներ ու պարբերականներ, ինչպես նաև գրական կյանքի անցուդարձ, բարբեր ու հարաբերություններ: Սա, ըստ էության, 1920–1930-ական թվականների գրական կյանքի յուրատեսակ հանրագիտարան է» (էջ 3):

Հատորում փաստագրական հսկայածավալ՝ 555 վավերագիր, նյութը դասդասելիս Ռ. Արիստակեսյանն առաջնորդվել է ժամանակագրական սկզբունքով: Դա հնարավորություն է տվել գրապատմական փաստերն ու իրողությունները ներկայացնել զարգացման օրինաչափությունների ընթացքում, հասարակական-

քաղաքական պայմանների և գրական-ստեղծագործական մոտեցումների հարափոփոխ շղթայում: Յուրաքանչյուր տարի ներկայացվում է հստակ բաժանումներով: Ահա, այսպիսիք.

1. Տեսական-քննադատական բաժին. այստեղ տեղ են գտել ժամանակի գրական-գեղարվեստական մտածողությունը ներկայացնող գրախոսություններ, գրական դիմանկարներ, տեսական անդրադարձներ և բանավեճեր: Առանձին ենթաբաժին են կազմում նաև գրական կարևոր խորհրդակցություններն ու հրապարակային քննարկումները:

2. Գրական քաղաքականություն բաժինն ընդգրկում է պաշտոնական այն բոլոր բանաձևերն ու որոշումները, որոնք պայմանավորել են գրական կյանքի ընթացքը և ուղղվածությունը, ինչպես նաև առաջնության այն հոդվածները, խմբագրականներն ու անդրադարձները, որոնք այս կամ այն կերպ առնչվել են այդ քաղաքականությանը: Այս բաժնում են գետեղված Հայաստանի խորհրդայնացման հորեյանների առթիվ գրողների արձագանքները:

3. Գրական դատեր բաժին. ներկայացվում է այդ տարիներին լայն տարածում ունեցող գրական դատեր անցկացնելու փորձը:

4. Գրական հանգամանակներ բաժնում գետեղված են գրական այս կամ այն պարբերականի ստեղծագործական խնդիրներն ու նպատակները ներկայացնող առաջնորդողներ, գեղագիտական-ծրագրային փաստաթղթեր («Նոյեմբեր»-ի դեկլարացիան):

5. Գրական պարբերականներ բաժնում առանձին պարբերականների ամբողջական օրինակներն են: Այստեղ հաշվի է առնվել կամ դրանց առանձնահատուկ նշանակությունը («Standard», «Նոյեմբեր»), կամ դրանց կապակցությամբ հնչած կարևոր արձագանքները («Կոկորդիլոս»):

6. Գրական կյանքի ժամանակագրություն. այս բաժնում ամփոփվում են գրական տարբեր միջոցառումներ, գրական անցուդարձին առնչվող փաստեր և հաղորդումներ:

Առաջնության այս բաժիններից բացի, հատորում կան նաև այնպիսի բաժիններ, որոնք ներկայացնում են գրական կարևոր փաստեր, առանց որոնց ժամանակի գրական կյանքի համապատկերը

թերի կլիներ: Ահա այսպիսիք. «Դեկլարացիա երեքի», «Հայաստանի պրոլետարական գրողների միություն», «Հայաստանի պրոլետարական գրողների ասոցիացիա», «Հիշողություններ և տպավորություններ» և այլն:

Փաստագրական նյութերը հավաքելիս Ռ. Արիստակեսյանն աշխատել է հնարավորինս ամբողջական ներկայացնել գրական ժամանակը՝ ուշադրությունից բաց չթողնելով գրապատմական կարևորություն ներկայացնող և ոչ մի իրողություն: Նկատենք, որ այս ամենի սկզբնաղբյուրը խորհրդահայ մամուլն է՝ Երևանում, Լենինականում (Գյումրիում), Թիֆլիսում, Բաքվում, Մոսկվայում հրատարակված պարբերականները: Ռ. Արիստակեսյանը հավաքել, դասդասել, համակարգել է ՀՀ Ազգային և ԳԱԱ գրադարաններում, Երևանի Մատենադարանում, Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում, ՀՀ Ազգային արխիվում առկա պարբերականների հավաքածուներում եղած մեծաքանակ ու հսկայածավալ նյութերը: Հավելենք, որ դրանցից շատերը չեն դրվել գիտական շրջանառության մեջ, իսկ տպագրվածներում էլ կան բազմատեսակ վրիպումներ ու շեղումներ:

Հատորն ունի բովանդակալից «Ծանոթագրություններ»: Տվյալ հոդվածի մասին տեղեկատվությունից զատ, դրանք պարունակում են հաղորդումներ խնդրո առարկա թեմայի այլ արժարժումների, հեղինակների այլ հրապարակումների վերաբերյալ: Այս բաժնում մատնանշվում են նաև ակադեմիական հրատարակություններում ու տարբեր ժողովածուներում առկա տարատեսակ վրիպումներ (նյութերի հրատարակության ամսաթվեր, պարբերականների համարներ, ստեղծագործությունների վերնագրեր, դրանց տպագրության տարեթվեր, ուղղագրական-կետադրական անհարկի սրբագրումներ, գրության բնագրային ձևերի հետ անհամապատասխանություններ և այլն):

Հատորն ունի նաև «Օգտագործված հապավումներ և համառոտագրություններ», «Օգտագործված պարբերականներ», «Օգտագործված ծածկանուններ», «Անձնանունների տեղեկատվություն» բաժիններ, որոնք լրացուցիչ տեղեկատվությամբ օժանդակում են փաստավավերագրական նյութի ամբողջացմանը:

Ինչպես գրում է Ռ. Արիստակեսյանը, հատորը կազմելիս հարազատ է մնացել մամուլի բնօրինակին և պահպանել է գրության բնագրային ձևերը: Գիրքը խոսում դարձնելու նպատակով դրանում գետեղել է մամուլից և Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի պահոցներից վերցված լուսանկարներ, զանազան ազդագրեր:

Կարելի է արձանագրել. կատարվել է տարիների տքնաջան աշխատանք, որի արդյունքում հատորում գետեղված (իուսանք՝ մնացյալ 3 հատորներում ևս) նյութերը կարող են օգտակար լինել ինչպես առանձին հեղինակների և նրանց ստեղծագործությունների ուսումնասիրության, այնպես էլ նրանց ժառանգության ամբողջացման, բնագրային ճշգրտումների ու լրացումների համար, կարող են դառնալ գրականագիտական-բանասիրական տարբեր հետազոտությունների առարկա:

Անշուշտ, իրավացի է Դ. Գասպարյանը, երբ «Խմբագրի խոսք»-ում կատարված աշխատանքին տալիս է ահա այսպիսի գնահատական. «Սա բացառիկ գիրք է՝ հայ գրականության 1920–1930-ական թվականների կենդանի, իրական պատմությունը: Խոսում, պատմում են վավերագրերը, մեկնաբանում, բացատրում է հետազոտողը: Այսպիսի համապարփակ վավերապատում ստեղծելու համար անհրաժեշտ է ոչ միայն հետևողական աշխատասիրություն, ոգու կորով, համբերություն ու համառություն, այլև գրականագիտական համապարփակ իմացություն, գրապատմական իրողությունները ճշմարիտ ու անկողմնակալ տեսնելու հայեցակարգ» (էջ 1):

Հիրավի, կատարված աշխատանքի համար պետք է շնորհակալական խոսք հայտնել Ռուզան Արիստակեսյանին:

Եվ, այդուհանդերձ, մի նկատառում հայտնենք. կարծում ենք, հատորը պետք է ներկայացվել իբրև աշխատասիրություն՝ կատարված Ռուզան Արիստակեսյանի կողմից, կամ էլ նա պետք է համոզես գար որպես առաջաբանի հեղինակ, հատորի կազմող, ծանոթագրող ու հրատարակության պատրաստող և ոչ թե որպես հեղինակ:

Անուշավան ՉԱԲՐՅԱՆ
«Պատմաբանասիրական հանդես»-ի գլխավոր խմբագիր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր

ՀԱՅԱՋԳԻ ԲՐԱԶԻԼԱԾԻ ԳՐՈՒԻ ՀԱՅԱՊԱՏՈՒՄ ՎԵՊՐ

Անցած ապրիլին լույս է տեսել հայկական ծագմամբ բրազիլացի գրող Սանտյագո Նազարյանի «Հավատքը դժոխքում» վեպը: Այն պատմում է Հայոց ցեղասպանության հետևանքների մասին: Կարանտինի պատճառով գրական այս նորույթի PR արշավը ստիպված են եղել դարձնել, և Նազարյանն իր գիրքը սկսել է ներկայացնել համացանցային քննարկման ձևաչափով:

«Հավատքը դժոխքում» վեպի գործողությունները կատարվում են Բրազիլիայում: Հերոսը Կլաուդիո անունով երիտասարդ է, որն աշխատում է որպես տարեցների խմամուղ և որին վարձում են Դոմինգո անունով մի հայ պարոնի խմամուղի համար: Հեղինակը շեշտում է, որ որպես Լատինական Ամերիկայի բնիկ ժողովուրդների թոռ և միասնական Կլաու-

դիոն գիտի, թե ինչ է նշանակում լինել փոքրամասնություն: Հաստատվելով Դոմինգոյի տանը՝ հերոսը բախվում է իր խմամուղի հուշերին և իմանում Հայոց ցեղասպանության մասին: Դոմինգոյի հուշերը կարդալուց հետո Կլաուդիոն հանգում է այն եզրակացության, որ իրեն վստահված է կարևոր առաքելություն՝ աջակցելու իրական ծերունուն, որը գուցե 20-րդ դարի առաջին դարձան և լայնածավալ կոտորածներից մեկի միակ կենդանի վկան է:

Ցեղասպանության թեման այնքան է գրավել Սանտյագո Նազարյանին, որ նա արձանագրվել է Օսմանյան կայսրությունից մինչև Սփյուռք հայության պատմության վերաբերյալ չորս դասախոսությունների առցանց դասընթացին, որը կարդացել են բրազիլացի պատմաբաններ Մո-

նիկա Սոխաչևսկի Գուլֆելդը և Էյտոր Լուրեյրոն: Գիրքը գրելու հարցում նրան օգնել են նույն այս մասնագետները: «Չմայած որ ես արդեն շատ բան գիտեմ հայոց պատմությունից, այս դասախոսություններն ինձ օգնեցին, որ հարցի ավելի խորքային տեսլականն ունենամ», - ասել է Սանտյագոն: Դասընթացի ամենա հետաքրքրական մասը նրա համար եղել են քննարկումները հայ ինքնության վերաբերյալ: «Ուսանողների մեծ մասը Բրազիլիայի հայ համայնքի ներկայացուցիչներ էին, ուստի և խոսակցությունն ընթանում էր ըստ էության», - ասել է գրողը: Հաճելի էր նաև այս պատմության մեջ տեսնել իմ ընտանիքի՝ Գասպարյանների և Նազարյանների դերը: Դա ինձ համար շատ կարևոր էր»:

Ա. Բ.

Գրիգոր Եվգենիի ԱՐԵՇՅԱՆ

Կյանքի 71-րդ տարում մահկանացուն կնքեց ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի պրոֆեսոր, Հայաստանի Հանրապետության նախկին պետական նախարար Գրիգոր Եվգենիի Արեշյանը:

Գրիգոր Արեշյանը ծնվել է 1949 թ. մայիսի 13-ին Երևանում: 1970 թվականին ավարտել է ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետը: 1970-1973 թթ. սովորել է ԵՊՀ, իսկ 1973-1975 թթ. Ս. Պետերբուրգի ասպիրանտուրայում և 1975 թ. հաջորդապես պաշտպանել թեկնածուական ատենախոսությունը՝ ստանալով պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Նրա ղեկավարն էր հայտնի հնագետ, երմիտաժի տնօրեն Բորիս Պիոտրովսկին: 1970-1973 թվականներին աշխատել է ԵՊՀ հնագիտության և ազգագրության ամբիոնում, 1973-1980 թվականներին՝ ԵՊՀ հայագիտության կենտրոնում որպես գիտաշխատող: 1981 թվականին Գ. Արեշյանի նախաձեռնությամբ և մասնակցությամբ ԵՊՀ-ում ստեղծվեց հնագիտական հետազոտությունների գիտական լաբորատորիան, որն էլ ղեկավարել է մինչև 1987 թվականը: 1987-1991 թթ. նա զբաղեցնում է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրենի տեղակալի պաշտոնը: Անկախության առաջին տարիներին Գ. Արեշյանը ներգրավվեց երկրի կառավարման գործում: 1991-1992 թթ. նա Հայաստանի Հանրապետության պետնախարար էր, ղեկավարել է ՀՀ պատվիրակությունը Ռուսաստանի հետ բանակցություններում: 1993 թ. բուժման նպատակով տեղափոխվում է ԱՄՆ, որտեղ բուժմանը զուգընթաց զբաղվում է գիտամանկավարժական գործունեությամբ: Դասավանդել է ԱՄՆ-ի տարբեր համալսարաններում և բոլեջներում, ի մասնավորի Կալիֆորնիայի, Չիկագոյի, Վիկոնսինի համալսարաններում: Սկսած 2001 թ.-ից՝ դասավանդել և գիտական տարբեր պաշտոններ է զբաղեցրել Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի Կոտսընի անվան հնագիտության ինստիտուտում, 2010 թ.-ին դարձել է ինստիտուտի փոխտնօրենը:

2016 թվականին տեղափոխվեց Հայաստան, դասավանդում էր Հայաստանի ամերիկյան համալսարանում:

Մեծ է նրա ավանդը ՀՀ տարածքի հնագիտական հուշարձանների դաշտային հետազոտությունների ոլորտում: Դեռևս ուսանողական տարիներին մասնակցել է Լճաշենի, Արթիկի դամբարանադաշտերի, Կարմիր բլուրի պեղումներին: 1970-80-ական թվականներին Գրիգոր Արեշյանը ղեկավարել է Ադաբլուրի, Մոխրաբլուրի, Նորաբացի բլուր բնակատեղիների, Բերքաբերի (Հ. Սիմոնյանի հետ համատեղ), Մայիսյանի, Շամիրամի դամբարանադաշտերի պեղումները: Կոտսենի անվ. հնագիտության ինստիտուտում աշխատելու տարիներին նրա ջանքերով և ղեկավարությամբ մշակվեցին և կյանքի կոչվեցին հայ-ամերիկյան մի շարք համատեղ ծրագրեր, որոնք իրենց նպաստը բերեցին հայաստանյան հնագիտության միջազգայնացման, հայ-ամերիկյան գիտական կապերի ընդլայնման ու ամրապնդման գործին: Մասնավորապես 2008-2012 թվականներին Գրիգոր Արեշյանը, որպես հայ-ամերիկյան արշավախմբի ամերիկյան կողմի ղեկավար, ակտիվ մասնակցություն է ունեցել միջազգային լայն արձագանք ստացած Արենի 1 քարայրի պեղումներին, պեղումների արդյունքների ուսումնասիրությանն ու հանրահռչակմանը: 2011 թվականին նրա ջանքերով ձևավորվեց ևս մեկ հայ-ամերիկյան արշավախումբ, որը վերսկսեց և ներկայումս էլ շարունակում է Մասիս բլուր նեոլիթյան հնավայրի պեղումներն ու նյութերի ուսումնասիրությունները:

Մեծ է Գրիգոր Արեշյանի ավանդը Հայկական լեռնաշխարհի հնագույն անցյալի ուսումնասիրության ասպարեզում: Նրա հրատարակած ուսումնասիրություններից շատերը ուղենիշային դեր են խաղացել Հայկական լեռնաշխարհի հնագիտական մշակույթների ժամանակագրության և պարբերացման ներկայիս համակարգի ձևավորման, լեռնաշխարհի հնագույն հասարակությունների հասարակական և սոցիալական միջավայրի առանձնահատկությունների վերհանման, արժևորման համար: Անուրանալի ծիրքի ու գիտելիքների շնորհիվ Գրիգոր Արեշյանը կարողանում էր անցյալի մշակութային ֆենոմենների ուսումնասիրության համար, հնագիտական տարբեր դպրոցների ու ուղղությունների տեսական մտքի քննական վերլուծությամբ գտնել այնպիսի լուծումներ, որոնք հեղինակին բերեցին լայն ճանաչում և համբավ: Նա ավելի քան 150 գիտական աշխատանքների հեղինակ է, որոնք հրատարակվել են 5 լեզուներով՝ 12 երկրներում: Գրիգոր Արեշյանի գիտական աշխատանքները նվիրված են Հայկական լեռնաշխարհի, Կովկասի և Առաջավոր Ասիայի հնագիտության և մշակույթի տարբեր ասպեկտների վերլուծությանը:

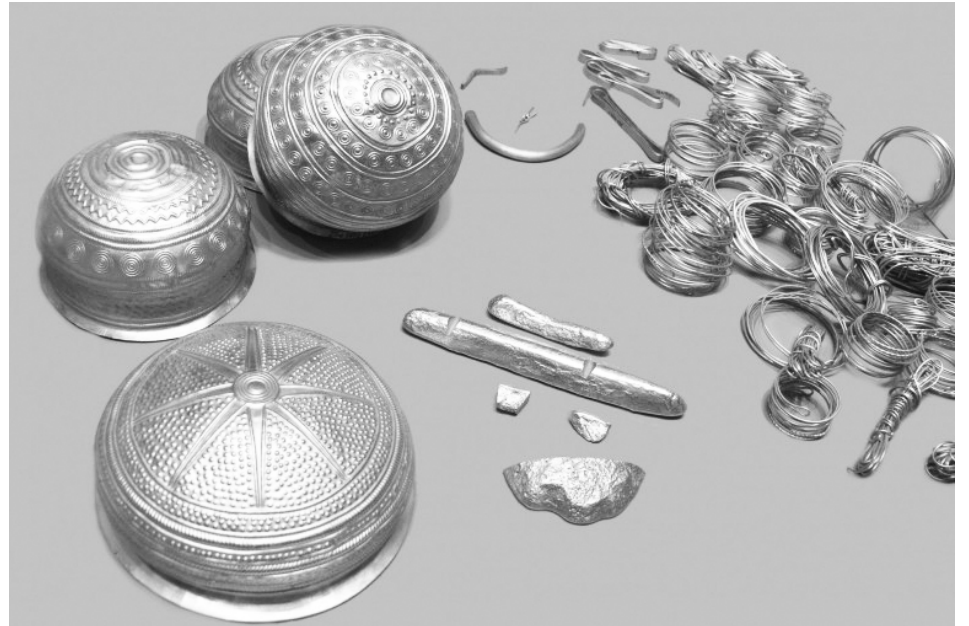
Գրիգոր Արեշյանը տիրապետում էր մի շարք այդ թվում ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն լեզուների, ազատ կարդում էր գրաբար, լատիներեն, ուրարտական սեպագիր տեքստեր:

Գիտական նշանակալից արդյունքների համար 2014 թ. նա ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ:

Գրիգոր Արեշյանն իր ժողովրդի և Արեշյանների տոհմի արժանավոր գավակն էր: Նա ամբողջ կյանքը դրեց գիտության, մասնավորապես՝ հնագիտության և հայագիտության զարգացման, երիտասարդ կադրերի պատրաստման, հայոց մշակութային ժառանգության հանրայնացման համար: Նրա հիշատակը մշտապես կմնա բազմաթիվ հնագետների, հայագետների, նրան ծանաչողների սրտերում:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահություն

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունք
ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ
ԵՊՀ հնագիտության և ազգագրության ամբիոն

Տրոյական պատերազմը շարունակվում է

ՇԼԻՄԱՆԻ ՈՍԿԻՆ

«Քամուց, արևից, ավազից ու անքնությունից բորբոքված աչքերով նա կրկին ու կրկին նայում է լուռ պատերին. մի՞թե դրանք չեն խոսելու և հաստատելու, որ ինքը իրավացի է: Հենց այդ պահին Շլիմանի աչքերի առջև պատից պոկվում է մի մեծ հողաշերտ, արևի շողերն ընկնում են պղնձե կանաչով պատած տարօրինակ ձև ունեցող մի առարկայի վրա: Արևի ճառագայթները խաղում են առարկայի մակերևույթին, և հանկարծ այն տեղ-տեղ սկսում է փայլել: Այդպես կարող է փայլել միայն ոսկին»:

19-րդ դարի ամենահռչակավոր հնագետ Հենրիխ Շլիմանի աստղային ժամը այսպես է նկարագրում գրող-կենսագիր Հ. Շտոլը իր «Հենրիխ Շլիման. երազանք Տրոյայի մասին» գրքում:

- Հիմա արդեն ինձ ոչ մեկը չի կարող առարկել, ես գտա իմ երազների Տրոյան. բացական չեց Շլիմանը՝ կնոջ հետ միասին ավարտելով պեղված առարկաների գրառումը:

Հիմնավոր քաղաքի ավերակների ընդերքից լույս աշխարհ էին հանվել

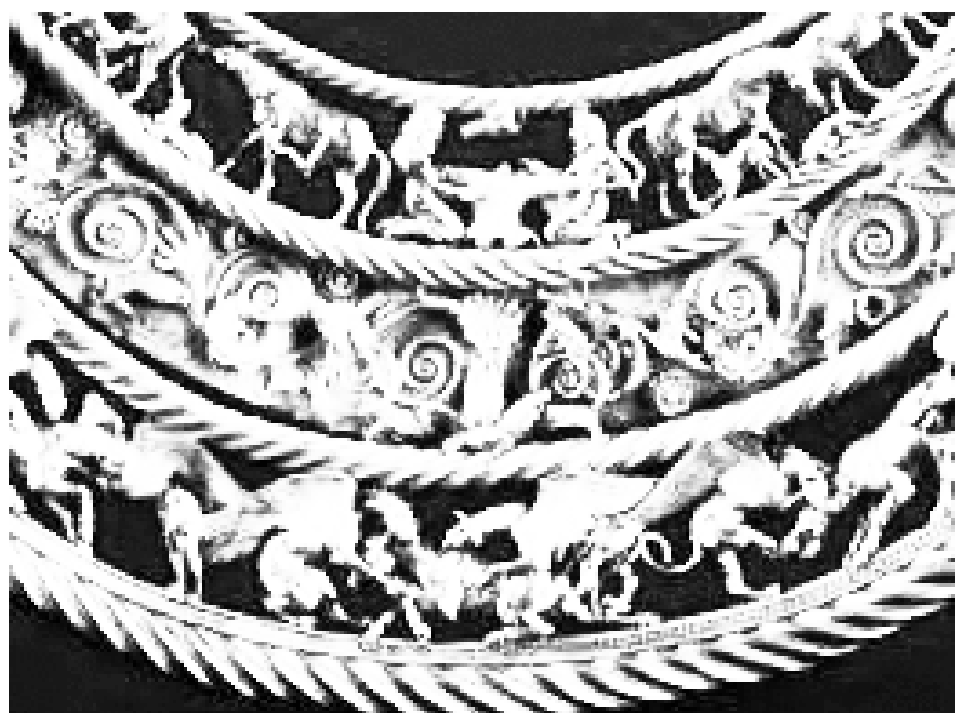
նակությամբ ոսկյա փոքրիկ զարդեր: Ասում են, թե հիացմունքից խենթացած հնագետը ոսկեծուլ, աղամանդակուռ խույրը դրել է իր երիտասարդ կնոջ՝ Սոֆյայի գլխին և առաջին անգամ նրան դիմել արքայական անունով՝ Հեղինե:

Սակայն ո՞ւմ էր պատկանում այդ հիմնավոր գանձը: Այդ առթիվ Շլիմանը ոչ մի տարակույս չուներ: Իհարկե, Պրիյամոսին Տրոյայի վերջին արքային: Հնագիտության մեջ այս կերպ մտավ «Պրիյամոսի գանձը» արտահայտությունը: Իսկ 1873 թվականի հունիսի 14-ը դարձավ այն օրը, որից սկիզբ առավ վայրի ու ամայի, արևից խանձված մի հողակտորի նոր պատմությունը, որ տեղացիների թուրքերենով կոչվում էր Գիսարիկ:

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՅԳՈՒՑ-ԹԱՆԿԱՐԱՆ

Տրոյայի գանձերը հողի ընդերքից դուրս բերվելու պահից դարձան քաղաքականության առարկա: Ըստ օրենքի, գանձի կեսը պետք է հանձնվեր թուրքիային, որովհետև Գիսարիկը մինչև օրս թուրքիայի տարածքն է: Սակայն Շլիմանը ուժ չգտավ իր մեջ և չուզեց գանձը տալ թուրքերին: Գիշերով մաքսանեց ճանապարհով նա գանձերը տարավ Աթենք: Թուրքական իշխանություններն իմացան այդ մասին և դատական պրոցես սկսեցին նրա դեմ: Շլիմանին մեծ անախորժություններ էին սպասվում: Եվ գործը հարթվեց այն բանից հետո, երբ թուրքական կողմին վճարեցին 50.000 ոսկյա ֆրանկ:

Եվ, այնուամենայնիվ, հավաքածուի ճակատագիրը երկար ժամանակ ա-

պղնձյա վահան, պղնձե կարաս և ափսե, որ երևի հրդեհի ժամանակ ձուլվել էր արծաթ սափորի հետ, և ոսկի, ոսկի, ոսկի... սկզբում 403 գրամանոց մի անոթ, ապա 230 գրամ կշռող գավաթ, 800 գրամանոց նավակաձև գավաթ, այնուհետև...

Գտնված ոսկին չափվում էր կիլոգրամներով: Ավելի շատ ոսկի կգտնեն 50 տարի հետո միայն Թուրքմենիստանի դամբարանում: Արծաթե գավաթներից մեկում Շլիմանը հայտնաբերեց ոսկեկուռ խույրեր, շղթաներ, ապարանջաններ, օղեր, մատանիներ, կոճակներ և անհամար քա-

Մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը կատարում է Covid-19-ի հիմնարար գիտական հետազոտություններ

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը ներկայումս իրականացնում է մեծ քանակությամբ հետազոտություններ՝ ուղղված հակավիրուսային դեղամիջոցների կամ միացությունների հայտնաբերմանը, որոնք կարող են օգտագործվել կորոնավիրուսի բուժման նպատակով:

Մամուլի սրահում հրավիրված ասուլիսում այս մասին նշեց ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Առաքելյանը:

«Մեր հակավիրուսային մեխանիզմների ուսումնասիրությունների գիտական խումբը, որի ղեկավարը Հովակիմ Զաքարյանն է, արդեն կարողացել է իդենտիֆիկացնել մի քանի միացություն, որոնք ունեն լավ խնամակցություն վիրուսի սպիտակուցների հետ: Սա թույլ է տալիս եզրակացնել, որ այդ միացությունները կկարողանան ճնշել վիրուսի ներթափանցումը բջիջ: Ասեմ, որ արդյունքից մինչև կիրառություն դեռ երկար ճանապարհ կա: Նորից եմ կրկնում. սրանք հիմնարար գիտական հետազոտություններ են, մենք այս պահին չունենք դեղամիջոցներ, որոնք կարող ենք առաջարկել որպես բուժման միջոցներ»,- ասաց Արսեն Առաքելյանը: Հարցին, թե արդյոք այդ հետազոտություններն ուղղված են միայն բուժման համար դեղամիջոցների հայտնաբերմանը, ինստիտուտի տնօրենը նշեց, որ խոսքն այս պահին ավելի շատ բուժման մասին է: Արսեն Առաքելյանը նշեց, որ խոսքն առայժմ գիտական հետազոտությունների մասին է, հիմա այն փուլում չեն, որ առողջապահական մարմիններն արձագանքեն:

Այս ընթացքում ինստիտուտի պլանավորած գիտական հետազոտությունները շարունակվում են իրենց հունով, դրանք վերաբերում են տարբեր հիվանդությունների մոլեկուլային մեխանիզմների պարզաբանմանը, հետազոտություններ, որոնք ուղղված են նոր ախտորոշիչ թեստերի, դեղամիջոցների մշակմանը:

Ինչ վերաբերում է բուն կորոնավիրուսի հետ կապված գործընթացին, թեստերի արտադրությունից բացի, ինստիտուտն այս ընթացքում բավական մեծ ծավալով կատարել է գիտական կազմակերպությունների կողմից մշակված սարքավորումների, պարագաների փորձարկումներ: Օրինակ՝ իրենց մոտ են անցել փորձարկում Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի մշակած ախտահանիչ սարքերը: Նաև երեկ ավարտվել են Աշտարակի և Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտների համատեղ մշակված դիմակների փորձարկումները:

Տրոյական պատերազմը շարունակվում է

➤7 նորոշ էր: Շլիմանը չէր ուզում այն նվիրել Գերմանիային: Նրա խոսքերով «երկրի նախանձոտ պրոֆեսորական կազմը մշտապես անամոթ ձևով վիրավորել է ինձ»: Նա Լոնդոնի և Փարիզի թանգարաններին առաջարկում է գնել իր հայտնաբերած գանձը: Բայց և՛ ֆրանսիացիք, և՛ անգլիացիք հրաժարվեցին այդ հեղինակության (իրենց կարծիքով) գործարքից: Մերժեց նաև ռուսական կայսր Ալեքսանդր Երկրորդը:

Վերջապես, տեղի տալով իր ընկերների համառ հորդորներին, Շլիմանը գանձը հանձնեց Գերմանիային «Բաժան-բաժան չանելու և հավերժական պահպանության» պայմանով:

Վիլհելմ Առաջին կայսրը ընդունեց ընծան և... ամբողջ 60 տարի «Պրիյամոսի գանձի» շուրջ տիրեց տարօրինակ ու դավադիր լռություն: Եվ միայն 1934-ին, երբ Ռեյխի վաղնջական և հին ժամանակների պատմության թանգարանում, ըստ ունեցած արժեքի, դասակարգվեցին եղած նյութերը, Շլիմանի ոսկին ստացավ առաջին կարգ՝ «անփոխարինելի»: Խեցեղեն առարկաները՝ տասնմեկերորդ կարգ (ամենա-ամենա թանկարժեք):

Երկրորդ համաշխարհայինի ավարտից հետո դրանք դրվեցին արկղերի մեջ, կնքվեցին և կարճ ժամանակ բանկում պահվելուց հետո տեղավորվեցին Բեռլինի կենդանաբանական այգու տարածքում գտնվող ռմբակատարանում: Դրանք այնտեղ պահվեցին մինչև 1945 թվականի մայիսի 1-ը, երբ թանգարանի տնօրեն Վիլհելմ Ուն-ֆելցագը հարկադրված եղավ գանձը հանձնել խորհրդային փորձագիտական հանձնաժողովին:

Այդ ժամանակվանից մշակույթի այդ անգնահատելի մասունքները կորսվեցին հաղթողների «երկաթյա վարագույրի» այն կողմում:

Մի քանի տասնամյակ անց գերմանացի երկու լրագրողներ հայտնաբերեցին փաստաթղթեր, որոնք հնարավորություն էին տալիս որոշելու տրոյական ոսկու նոր հասցեն՝ Մոսկվայի Պուշկինի անվան կերպարվեստի թանգարան: Իսկ 1993-ին Բորիս Ելցինը պաշտոնապես խոստովանեց, որ հավաքածուն իսկապես գտնվում է Ռուսաստանում: Եվ անմիջապես էլ հարց առաջացավ, այնուամենայնիվ ո՞ւմ է պատկանում այդ գանձը:

ՌՎ, ՌՄ ԵՎ ԻՆՉ Է ՊԱՐՏԹ

Ըստ 1907 թվականին Հաագայում ընդունված ցամաքային պատերազմների մասին փաստաթղթի՝ բոլոր պետություններին արգելվում էր պատերազմի կամ հետագա օկուպացիայի ժամանակ բռնագրավել երկրի մշակութային արժեքները:

1990 թվականին Խորհրդային Միությունը և Գերմանիան համաձայնագիր ստորագրեցին և պարտավորվեցին իրենց օրինական տիրույթ վերադարձնել կորած կամ ապօրինաբար տարված գեղարվեստական արժեքները: 1992-ից այս պայմանավորվածության հոդվածը մտավ և հաստատվեց մշակութային համագործակցության մասին գերմանա-ռուսական համաձայնագրի մեջ:

Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև նոր բանակցություններ կայացան 1994-ին, և գերմանական կողմը առաջ քաշեց «մոտ 200 հազար թանգարանային ցուցանմուշների, երկու միլիոն գրքերի և երեք կիլոմետր արխիվային նյութերի» խնդիրը, որոնք դեռևս գտնվում են Ռուսաստանում:

Սակայն փորձագետների միահանուր կարծիքով պատերազմի ժամանակ մշակութային արժեքների ռուսական կորուստներն այնքան մեծ են, որ ընդհանրապես անհնար է հաշվարկել: Այնպես որ դեռ հարց է, թե ում կորուստներն են շատ:

Իմանյալով գանձի նոր հասցեն պաշտոնական թուրքիան անմիջապես հայտարարեց «Պրիյամոսի գանձի» նկատմամբ իր հավակնությունների մասին: Չէ՞ որ Գիսարիկը, որտեղ Շլիմանը հայտնագործեց Տրոյան, մինչև օրս Թուրքիայի տարածքն է:

1994 թվականի հոկտեմբերի վերջերին Մոսկվայի Պուշկինի անվան կերպարվեստի թանգարանի երկրորդ հարկում արտասահմանյան, ռուս մասնագետների ու փորձագետների համար կազմակերպվեց «Պրիյամոսի գանձի» ցուցադրությունը: Բոլորի եզրակացությունը միանշանակ էր. «Ինչ որ իրենք տեսան, իսկական էր, ապշեցուցիչ և անգին»:

Գանձը այսօր գտնվում է Ռուսաստանում: Այն վերադարձնելու խնդրում անջափ շահագրգռված են Գերմա-

ՀՆՈՐՀԱՎՈՐՈՒՄ ԵՆՔ

Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակման 29-րդ տարեդարձի առթիվ պետական բարձր պարգևների արժանացածների թվում էր բազմավաստակ հայագետ, բանասիրության դոկտոր Ալբերտ ՄՈՒՇԵՂՅԱՆԸ, որին շնորհվեց Մովսես Խորենացու անվան մեդալ:

Մեր ջերմ շնորհավորանքները հայագիտության մեծ երախտավորին, քաջառողջություն ու ստեղծագործելու բեղմնավոր և անսպառ եռանդ:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքը հայտարարում է մրցույթ «ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության տնօրենի թափուր տեղի համար:

Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտական կազմակերպություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության տնօրենի թեկնածություն առաջադրելու իրավունք ունեն կազմակերպության գիտական անձնակազմը, համապատասխան բաժանմունքի բյուրոն և կազմակերպության գիտական գործունեությանը համապատասխանող մասնագիտությամբ ՀՀ ԳԱԱ անդամները:

Առաջադրված թեկնածուները ներկայացնում են հետևյալ փաստաթղթերը՝

1. Դիմում
2. Առաջադրումը հաստատող փաստաթուղթ
3. Լուսանկար
4. Քաղվածք աշխատանքային գրքույկից
5. Ինքնակենսագրություն
6. Բարձրագույն կրթության դիպլոմի պատճեն
7. Գիտական աստիճանը հաստատող դիպլոմի (դիպլոմների) պատճեն
8. Գիտական կոչումը հավաստող փաստաթուղթ (դրա առկայության դեպքում)
9. Հրատարակված աշխատությունների և հոդվածների ցանկ
10. Կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ
11. Տեղեկանք մշտական բնակության վայրից
12. Բնութագիր վերջին աշխատավայրից (եթե կազմակերպությունը չի լուծարվել)
13. Կազմակերպության զարգացման ծրագիր
14. Անձնագրի և սոց. քարտի պատճենները

Առաջադրված թեկնածուի համար կազմակերպության մասնագիտական ուղղվածությամբ համապատասխան գիտական աստիճանի առկայությունը պարտադիր է: Թեկնածուները պետք է լինեն 65 տարեկանից ցածր: Թեկնածուների հիմնավորված առաջադրումները վերոնշյալ փաստաթղթերի հետ, հայտարարության հրապարակման օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում (մինչև ս.թ. հոկտեմբերի 24-ը ներառյալ, ժ. 17:00), խնդրվում է ներկայացնել ՀՀ ԳԱԱ կադրերի բաժին հետևյալ հասցեով՝ 0019, Երևան, Մարշալ Բաղդամյան պող. 24, հեռ. 52-70-51:

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունք

միան և Թուրքիան: Առաջինը նրա համար, որ «Պրիյամոսի գանձը» պեղել, հայտնաբերել և Բեռլինին է ընծայել ազգությամբ գերմանացի Հենրիխ Շլիմանը: Երկրորդը նրա համար, որ գանձը գտնվել է այսօրվա Թուրքիայի տարածքում:

Իհարկե, օրենքներ կան նաև նման իրավիճակների և պարագաների համար: Օրենքը՝ օրենք, կարգը՝ կարգ, սակայն, ինչպես ասում են՝ աշխարհս խիստ փոփոխական է: Եվ բացառված չէ, որ ի հայտ գան նոր պահանջատերեր և հայցվորներ:

Այնպես որ, ինչպես պարզվում է, Տրոյական պատերազմը դեռ չի ավարտվել: Այն շարունակվում է նաև այսօր... Ուրիշ են միայն գործող անձինք, ռազմական գործողությունների թատերաբեմի վայրն ու դիրքը:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղդամյան 24բ, հեռ. 56-80-14, 077 31 63 76

Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:

Ստորագրված է տպագրության՝ 24.09.2020 թ.:

"ГИТУИОН" ("Hayka") gazeta HAH PA